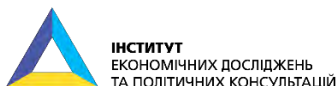

Нове щомісячне опитування підприємств

Випуск 20. (12.2023)
Український бізнес під час війни

Виконавець проекту:

Громадська організація «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Фінансова підтримка:

Проект реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу

Міжнародний фонд «Відродження»

Atlas Network

Автори звіту:

Оксана Кузяків, виконавча директорка ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», керівниця проекту «Підтримка Громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»

Євген Ангел, старший науковий співробітник ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Анастасія Гулік, наукова співробітниця ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Ірина Федець, старша наукова співробітниця ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Публікацію підготовлено в рамках проекту «За чесну та прозору митницю», який фінансується Європейським Союзом та співфінансується МБФ «Відродження» та благодійним фондом ATLAS Network (США). Її зміст є виключно відповідальністю ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу, МФ «Відродження» чи ATLAS Network.

ГО «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ»,

01054 Київ, Україна, вул. Рейтарська 8/5-А,

тел.: +38(044) 278-63-42; +38 (044) 278-63-60; факс: +38(044) 278-63-36

institute@ier.kyiv.uawww.ier.com.ua[Facebook ІЕД](#)[Facebook За чесну та прозору митницю](#)[Телеграм-канал «Чесна митниця»](#)

ПРО НОВЕ ЩОМІСЯЧНЕ ОПИТУВАННЯ «УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ»

Шановні пані та панове, представляємо Вашій увазі **двадцятий випуск** щомісячного опитування керівників підприємств «Український бізнес під час війни».

Потреба у вичерпній інформації про економічну ситуацію є важливою для економічної політики під час війни. Для швидкого збору інформації про поточний стан економіки на рівні підприємства Інститут економічних досліджень та політичних консультацій проводить щомісячне опитування підприємств із застосуванням підходу кон'юнктурних досліджень (або Business Tendency Survey). Методологію розроблено для оцінки ситуації з «базового рівня» — суджень та очікувань основних економічних агентів – підприємців та керівників підприємств.

Щомісячне опитування підприємств складається з двох частин – регулярної та спеціальної.

Регулярно респонденти дають відповіді на питання про зміну основних показників діяльності та короткострокові прогнози щодо майбутніх змін цих же показників. Мова йде про динаміку випуску (виробництво), реалізації (продажі), експорту, заборгованостей, нових замовлень, зайнятості тощо. Оцінки та очікування щодо змін ділового клімату та фінансово-економічної ситуації на підприємстві в перспективі на пів року також у фокусі нашої уваги. У цій частині опитування використано методологію кон'юнктурних опитувань, гармонізовану відповідно до вимог Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys (BTS). Там, де можливо, ми будемо порівнювати дані з даними щоквартального опитування підприємств «Ділова думка», які проводяться з 1998 року.

Спеціальна частина щомісячного опитування підприємств присвячена впливу війни на виробничу діяльність підприємств та експорт, оцінкам державної політики з підтримки бізнесу. У випуску використано галузевий вимір в аналізі даних.

Щомісячне опитування керівників підприємств відбувається в рамках зміни дії проєкту «За чесну та прозору митницю», який фінансується Європейським Союзом та співфінансується МБФ «Відродження» та благодійним фондом ATLAS Network (США). Щомісячні тенденції буде презентовано в таких звітах, як цей. Щоквартальні тенденції будуть оприлюднюватися й надалі у звітах «Ділова думка: промисловість», які випускає ІЕД із липня 2002 року.

Ми вдячні аналітичній системі YouControl (<https://youcontrol.com.ua/>) за можливість використання даних для формування панельної вибірки.

Зміст

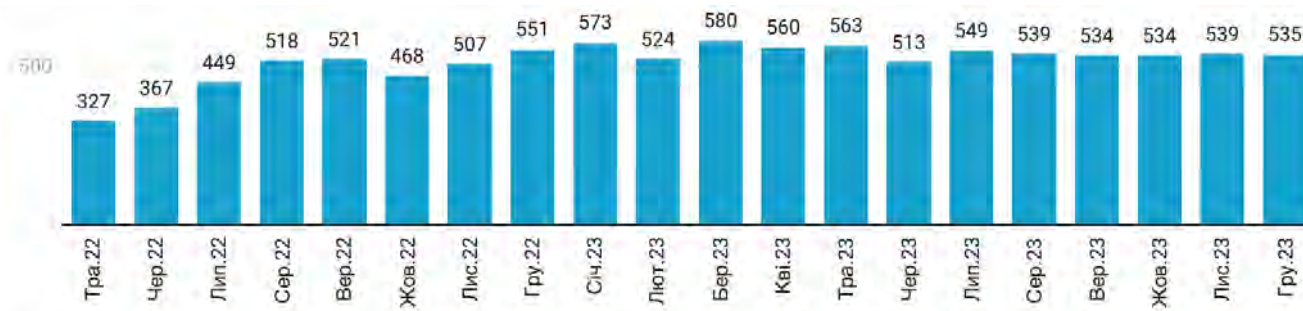
ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ, ЯКІ ДОПОМОЖУТЬ У ПРОЧИТАННІ ЦЬОГО ЗВІТУ	5
СТИСЛО ПРО ГОЛОВНЕ	7
ІНДЕКС ВІДНОВЛЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ.....	10
ПОКАЗНИКИ ТА ОЧІКУВАННЯ В ПЕРСПЕКТИВІ НА ПІВ РОКУ	10
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	10
ПЛАНИ ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НА НАСТУПНІ ДВА РОКИ.....	11
ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ.....	12
НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ	13
Дворічні очікування	13
Піврічні очікування	13
Тримісячні очікування	15
ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА КОРОТКОСТРОКОВІ ОЧІКУВАННЯ.....	16
АГРЕГОВАНИЙ ПОКАЗНИК ПЕРСПЕКТИВ ПРОМИСЛОВОСТІ	16
ВИРОБНИЦТВО	16
Зміни щодо попереднього місяця.....	16
Очікування щодо змін виробництва	17
ПРОДАЖІ.....	17
Зміни щодо попереднього місяця.....	17
Очікувані зміни продажів.....	18
ЕКСПОРТ.....	18
Зміни щодо попереднього місяця.....	18
Очікувані зміни експорту.....	19
ЗАПАСИ СИРОВИНИ	19
Зміни щодо попереднього місяця.....	19
Очікувані зміни запасів сировини	20
ЗАПАСИ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ	20
Зміни щодо попереднього місяця.....	20
Очікувані запаси готової продукції.....	21
НОВІ ЗАМОВЛЕННЯ.....	21
Зміни щодо попереднього місяця.....	21
Очікувані зміни нових замовлень	22
Забезпеченість замовленнями наперед.....	22
ЦІНИ НА СИРОВИНУ ТА МАТЕРІАЛИ	23
Зміни щодо попереднього місяця.....	23

Очікувані зміни цін на сировину та матеріали	24
ЦІНИ НА ГОТОВУ ПРОДУКЦІЮ (ВІДПУСКНІ ЦІНИ).....	24
Зміни щодо попереднього місяця.....	24
Очікувані зміни цін на готову продукцію.....	25
ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ.....	25
Зміни щодо попереднього місяця.....	25
Очікувані зміни дебіторської заборгованості.....	26
КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ.....	26
Зміни щодо попереднього місяця.....	26
Очікувані зміни кредиторської заборгованості.....	27
ПОДАТКОВА ЗАБОРГОВАНІСТЬ	27
Зміни щодо попереднього місяця.....	27
Очікувані зміни податкової заборгованості	28
КІЛЬКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ	28
Зміни щодо попереднього місяця.....	28
Очікувані зміни кількості працівників	29
ПРАЦІВНИКИ У ВИМУШЕНИХ ВІДПУСТКАХ	29
Зміни щодо попереднього місяця.....	29
Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках	30
КВАЛІФІКОВАНІ ТА НЕКВАЛІФІКОВАНІ ПРАЦІВНИКИ	30
Кваліфіковані працівники.....	31
Некваліфіковані працівники	31
СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА ОПИТУВАННЯ	32
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПІДПРИЄМСТВА.....	32
Проблеми ведення бізнесу під час війни	32
Вплив війни на завантаження виробничих потужностей/обсяги виробництва.....	34
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ	36
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА.....	38
Оцінка державної політики з підтримки бізнесу	38
Бачення ролі держави для ведення бізнесу.....	Error! Bookmark not defined.
МЕТОДОЛОГІЯ ОПИТУВАННЯ.....	41
ВИБІРКА.....	41
Додаток 1. Вибрані результати опитування в цифрах	42

ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ, ЯКІ ДОПОМОЖУТЬ У ПРОЧИТАННІ ЦЬОГО ЗВІТУ

Кого ми опитуємо? У цьому опитуванні використано панельну вибірку, тобто ми опитуємо одні й ті ж суб'єкти підприємницької діяльності. Побудова такої вибірки вимагає часу. Під час двадцятої хвили опитування отримано відповіді від 535-ти респондентів.

Рис. 1. Кількість опитаних підприємств

Серед опитаних переважно промислові підприємства (94%), розташовані в 21-му із 27-ми регіонів України, зокрема у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях та в місті Києві. Серед опитаних представлено підприємства всіх розмірів за кількістю працівників.

Рис. 2. Кількість опитаних підприємств за розмірами

	Лип.22	Сер.22	Вер.22	Жов.22	Лис.22	Гру.22	Січ.23	Лют.23	Бер.23	Кві.23	Тра.23	Чер.23	Лип.23	Сер.23	Вер.23	Жов.23	Лис.23	Гру.23
Мікро	50	64	55	49	53	58	67	59	64	57	61	60	57	61	58	62	57	55
Малі	128	142	138	133	138	156	161	158	189	180	171	155	160	167	173	171	172	169
Середні	169	183	191	172	203	214	212	190	208	214	212	190	214	192	182	184	189	188
Великі	102	129	137	114	113	123	133	117	119	109	119	108	118	119	121	117	121	123

Як ми збираємо дані? Дані було зібрано за допомогою поєднання декількох методів збору даних: телефонне інтерв'ю представників бізнесу із внесенням відповідей до онлайн-форми інтерв'юерами та, у невеликій кількості випадків, самостійне заповнення онлайн-форми представниками підприємств, які під час попереднього телефонного контакту висловили бажання самостійно внести дані до онлайн-форми.

Як обраховуються наші показники? Усі показники обраховуються за єдиною методологією. Для показників економічних тенденцій та очікувань ми зараховуємо відповіді як +1, якщо підприємство відповідає, що показник збільшився, 0 — якщо він не змінився і -1 — якщо зменшився. Наприклад, якщо зі ста респондентів двадцять вказали на зростання виробництва, п'ятдесят респондентів звітували про його скорочення, і тридцять зазначили, що все залишилося без змін, то відповідне значення індексу буде -0,30. Додатне (від'ємне) значення індексу означає, що частка підприємств, у яких зросло виробництво, є більшою (меншою) ніж кількість тих, у яких виробництво скоротилось. Кожний індекс більший за +0,05 або менший за -0,05 є статистично значущим і відрізняється від нуля з імовірністю помилки 5%.

Як «читати» наші показники? Наші показники називаються «індексами», що є синонімом термінів «балансовий індекс», «балансовий показник». Усі індекси є різницею між частками респондентів, що звітували про зменшення, та тими, що звітували про збільшення показника. Чим більше значення індексу, тим більші темпи зростання показника, чим менше значення індексу, тим більші темпи падіння показника. Для більшості показників більше значення індексу означає позитивну тенденцію, винятком є показники заборгованостей, кількості працівників у вимушених відпустках та труднощі з пошуком персоналу. Тут усе

навпаки: чим більше індекс, тим більші темпи зростання заборгованостей, збільшення кількості людей у вимушених відпустках чи труднощів (це погано), а чим менше індекс, тим більші темпи скорочення заборгованостей, зменшення кількості людей у вимушених відпустках чи труднощів (це добре).

Коли проводилось опитування Польовий етап двадцятої хвилі тривав із 13 грудня до 31 грудня 2023 року. Керівники підприємств порівнювали результати роботи в грудні 2023 року з листопадом 2023 року, оцінювали стан того чи іншого показника на момент проведення опитування (грудень 2023 року) та давали прогнози на наступні два – три чи шість місяців, залежно від питання. В окремих питаннях, де це було зазначено, результати роботи порівнювали з довоєнним часом (період до 24 лютого 2022 року) або з аналогічним періодом попереднього року. Опитувані давали прогнози на наступні три місяці роботи.

СТИСЛО ПРО ГОЛОВНЕ

У грудні 2023 року найголовнішою проблемою український бізнес вважав небезпеку, проте підприємці продовжили адаптуватися до роботи в умовах війни. Незважаючи на погіршення ситуації з безпекою та високу невизначеність, які впливають на погіршення довгострокових планів, підприємства демонструють стійкість, зосереджуючись на пошуку рішень для сьогодення та найближчого майбутнього. Індекс відновлення ділової активності залишається високим два місяці поспіль. Показники виробництва в грудні порівняно з листопадом покращилися. Виробничі очікування в короткостроковій перспективі позитивні, але не зростають уже кілька місяців поспіль. Довгострокові очікування вперше погіршились, хоча відсоток «оптимістів» усе ще переважає відсоток «песимістів». Піврічні очікування щодо фінансово-економічної ситуації на підприємстві та загальноекономічного середовища не змінилися порівняно з листопадом, але фіксується річна тенденція до поступового погіршення значень. Показники зайнятості продовжують тенденцію до сезонного уповільнення, тоді як ринок праці відчував нестачу як некваліфікованих, так і кваліфікованих працівників. У грудні перелік перешкод суттєво змінився; питання безпеки та «брак робочої сили» зайняли перше та друге місце, зростання цін третє місце. Негативних оцінок економічної політики уряду поменшало, а відсоток нейтральних оцінок зріс.

ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ ДІЛОВОГО КЛІМАТУ ТА КОН'ЮНКТУРИ

- У грудні Індекс відновлення ділової активності залишається високим два місяці поспіль та становить 0,50.
- У грудні порівняно з листопадом Індекс поточної фінансово-економічної ситуації на підприємстві суттєво не змінився та становить -0,07 (був -0,08).
- Очікування підприємств щодо змін фінансово-економічної ситуації в піврічній перспективі залишились незмінними та становлять 0,31, як і минулого місяця.
- Значення ІНДЕКСУ ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА залишається без суттєвих змін уже кілька місяців поспіль та становить -0,08 у грудні (у листопаді було -0,07).
- Очікування щодо змін загальноекономічного середовища через пів року істотно не змінились після поступового зменшення, а ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА становить 0,30 (був 0,31).
- Дворічні очікування щодо перспектив розширення ділової активності погіршились. Значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ зменшилось із 0,17 до 0,10.
- Рівень невизначеності у дворічній перспективі залишається досить високим, проте майже не змінився порівняно з минулим місяцем, так само як і на тримісячну та піврічну перспективи.

ВИРОБНИЦТВО

- У грудні 2023 року Індекс змін у виробництві покращився, збільшившись із 0,17 до 0,21. Це стало можливим через одночасне збільшення частки тих, хто нарощував обсяги виробництва, та зменшення частки тих, хто їх скорочував.
- Очікування підприємств на наступні три місяці залишаються оптимістичними, хоча й без значних змін, значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА становить 0,35 (два місяці поспіль було 0,36).
- Значення агрегованого показника перспектив промисловості додатне та практично не змінилось порівняно з листопадом (0,10 у грудні до 0,11 у листопаді).

ПОПИТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

- Темпи зростання продажів та збільшення кількості нових замовлень суттєво прискорились. Значення ІНДЕКСУ ЗМІН РЕАЛІЗАЦІЇ збільшилось із 0,16 до 0,24, так само як і значення ІНДЕКСУ ЗМІН НОВИХ ЗАМОВЛЕНЬ, яке збільшилось із 0,13 до 0,23.
- Водночас, очікування підприємств щодо попиту на наступні три місяці залишаються майже незмінними три місяці поспіль. Значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ПРОДАЖІВ становить 0,35 (два місяці поспіль було 0,36, а значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН НОВИХ ЗАМОВЛЕНЬ дещо погіршилось, хоча і незначними чином, зменшившись із 0,37 до 0,35).

ЦІНИ

- Темпи зростання цін суттєво прискорились. Індекс змін цін на сировину та матеріали в грудні збільшився з 0,27 до 0,44 за рахунок значного збільшення частки тих, хто повідомив про зростання цін. Індекс очікуваних змін на сировину та матеріали також збільшився, із 0,16 до 0,22, що також сталося через збільшення частки тих, хто очікує на зростання цін.
- Індекс змін цін на готову продукцію також значно зріс, із 0,25 до 0,40. Індекс очікуваних змін цін на готову продукцію збільшився з 0,15 до 0,20.

ЗАБОРГОВАНІСТІ

- Показники накопичення дебіторської та кредиторської заборгованостей збільшуються два місяці поспіль, хоча й менш суттєво ніж за попередній період. Показник дебіторської заборгованості збільшився з -0,14 до -0,10, а показник кредиторської заборгованості збільшився з -0,16 до -0,13. Показник податкової заборгованості залишився без змін та становить -0,24, як і минулого місяця.
- У тримісячній перспективі не очікується суттєвих змін для дебіторської заборгованості, водночас показник очікувань для податкової та кредиторської заборгованостей покращився. Індекс очікуваних змін дебіторської заборгованості становить -0,26 (був -0,25). Показник очікувань для кредиторської заборгованості змінився незначним чином, зменшившись із -0,25 до -0,27. Індекс очікуваних змін податкової заборгованості суттєво зменшився, із -0,26 до -0,33.

ЗАЙНЯТІСТЬ

- Темпи скорочення зайнятості на підприємствах прискорились. Індекс змін зайнятості зменшився з -0,09 до -0,11.
- Індекс очікуваних змін зайнятості два місяці поспіль становить -0,03.
- Темпи скорочення кількості працівників у вимушених відпустках також прискорились. Індекс збільшився з -0,19 до -0,13. У перспективі трьох місяців очікується незначне зменшення показника, Індекс очікуваних змін дещо зменшився із -0,24 до -0,26.

У грудні бізнес відчував труднощі в пошуку як кваліфікованих, так і некваліфікованих працівників. Індекс труднощів у пошуку некваліфікованих працівників збільшується два місяці поспіль та становить 0,22 (був 0,18 у листопаді). Індекс труднощів у пошуку кваліфікованих працівників збільшився після того, як чотири місяці поспіль залишався без суттєвих змін, у грудні показник становить 0,29 (був 0,24).

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ЗАМОВЛЕННЯМИ

- У грудні 2023 року середній термін нових замовлень залишився на рівні двох місяців (медіана) після зниження з трьох місяців у січні - квітні 2023 року.
- Частка підприємств, які мають замовлення не більше ніж на 2 місяці, дещо зменшилася порівняно з листопадом (до 58%). Однак стало більше підприємств із замовленнями до одного місяця (14%).

ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

- Небезпека для роботи, викликана повномасштабним російським вторгненням, збільшила своє значення як перешкоди для бізнесу із 38% до 53% і піднялася з 2-го місця на 1-ше.
- Друге місце рейтингу перешкод у грудні зайняв брак робочої сили, перемістившись із 4-го місця, після збільшення значення з 35% до 46%.
- Розрив ланцюжків постачання зріс у вазі та перемістився з 8-го на 4-те місце.
- Зростання цін на сировину і товари, незважаючи на незначне збільшення значення, опустилося на 3-тє місце в списку після кількомісячного перебування на 1-му місці.
- Зниження попиту залишилося на 5-му місці, хоча його значення трохи знизилося.
- Перебої з електропостачанням, після збільшення значення з 28% до 30%, розділяють 5-те місце зі зниженням попиту.

ЗАВАНТАЖЕНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ У ПЕРІОД ВІЙНИ

- У грудні 2023 року в середньому завантаження виробничих потужностей залишилося на рівні листопада. Частка підприємств, які працюють на повну та майже повну потужність, становила 59% (у липні – 59%, серпні – 57%, вересні – 55%, 59% у жовтні та 58% у листопаді).
- Незважаючи на виклики війни, лише 2% опитаних підприємств повідомили, що припинили свою діяльність упродовж війни, також лише 2% підприємств працюють на рівні менше ніж 25% від довоєнних обсягів виробництва.
- У грудні лише 15% підприємств працювали менше ніж на половину потужності або не працювали порівняно з довоєнним часом (14% у листопаді).
- Середній бізнес найкраще приймає виклики: майже на повну та повну потужність працює 70% середніх підприємств у грудні порівняно з довоєнним періодом, що є одним із найвищих показників для середнього бізнесу за всі хвили опитування (69% у листопаді).
- Харчова галузь залишається лідером відновлення: у грудні 73% підприємств харчової галузі працювали майже на повну та повну потужність (72% у листопаді).
- Поліграфічна галузь повернулася до трійки лідерів відновлення: на повну або майже повну потужність працює 46% опитаних підприємств.
- На останній сходинці виробництво будматеріалів та металургія, у яких на повну або майже повну потужність працюють лише 28% опитаних підприємств.

ПІДПРИЄМСТВА-ЕКСПОРТЕРИ

- У грудні 64% опитаних повідомили, що були експортерами до війни, продовжували експорт під час війни або ж розпочали експорт під час війни вперше.
- Більшості бізнесу вдалося налагодити експорт в умовах війни. У грудні 83% опитаних вказали, що експортували до війни, а також продовжували експортувати впродовж останніх 12-ти місяців (82% у листопаді).
- Частина бізнесу не може побороти нові виклики для експортної діяльності. Станом на грудень 16% підприємств експортували до початку війни, але не змогли відновити експорту впродовж останніх 12-ти місяців. Подібні результати свідчать про стагнацію відновлення експортної діяльності.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

- У грудні 2023 року частка позитивних оцінок політики уряду щодо бізнесу склала 8% і п'ять місяців поспіль залишалася без суттєвих змін.
- Частка негативних оцінок цієї політики зменшилася з 19% до 16%, а частка нейтральних склала 58%.
- Говорячи про роль держави (уряду) в Україні для ведення бізнесу, 33% називають її «регулятором», а 31% – «перешкодою». «Ворогом» та «другом» її назвали лише 2% та 1% опитаних відповідно.
- 25% опитаних не змогли визначити роль держави в Україні для ведення бізнесу.

ІНДЕКС ВІДНОВЛЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ

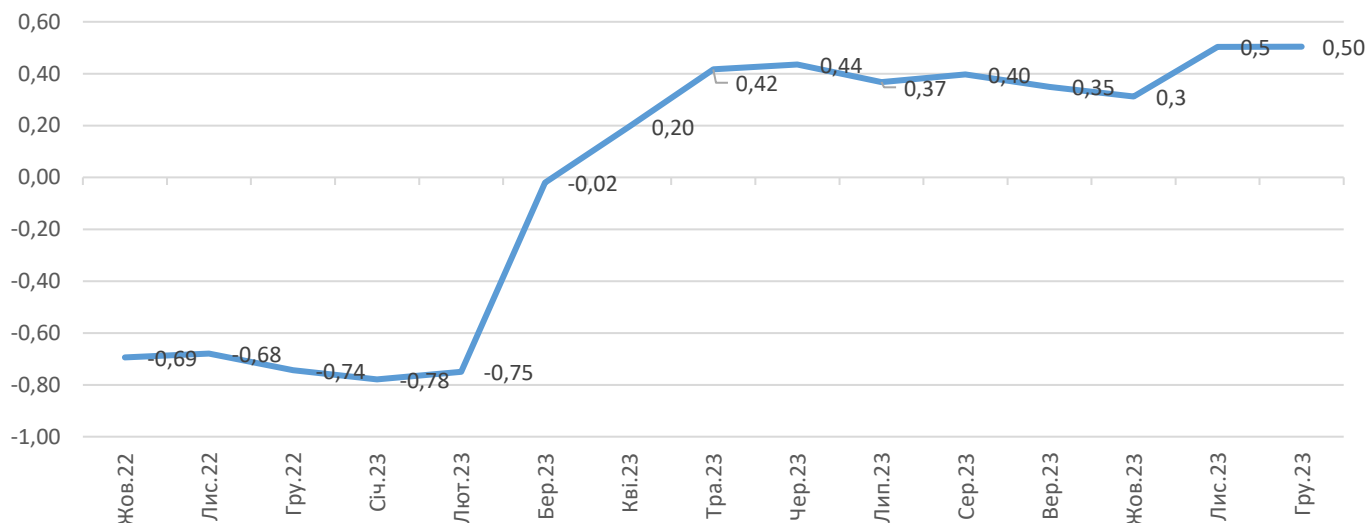
Темпи відновлення ділової активності порівняно з минулим роком залишаються високими. Водночас показник залишився без змін порівняно з попереднім місяцем. Значення ІНДЕКСУ ВІДНОВЛЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ (ІЗ РОКУ В РІК) становить 0,50, як і минулого місяця. Частка опитаних, які вказали на погіршення ситуації, залишається майже незмінною вже шість місяців поспіль та становить 13,2% у грудні (була 12,6% у листопаді). Частка тих, у кого ситуація покращилась, майже не змінилась після різкого збільшення минулого місяця та становить 63,6% (була 62,9%). Частка тих, хто вважає, що в порівнянні з минулим роком нічого не змінилось, залишилась без суттєвих змін після значного зменшення минулого місяця та становить 23,2% (була 24,6%).

Розмір. Оцінки фінансово-економічної ситуації залежать від розміру підприємства. Найкраще в порівнянні з минулим роком себе почувають великі (0,61) та середні (0,57) підприємства. Показник малих підприємств становить 0,52. Найнижчим є показник мікропідприємств, який дорівнює нулю, водночас, варто зазначити, що в цьому випадку це означає, що частка тих, у кого ситуація стала гіршою або є кращою в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, є однаковою та становить 35,8%.

Регіон. У регіональному розподілі найвищий показник мають Львівська, Івано-Франківська та Тернопільська (по 1,00 для кожної) області. Найнижчими є показники Дніпропетровської (-0,40), Волинської та Житомирської (по -0,23 для кожної) областей, а також Хмельницької (-0,10) області, показники якої є від'ємними.

Галузь. У галузевому розрізі найвище значення індексу зафіксовано для хімічної (0,68) та харчової (0,62) промисловості. Найнижчий показник має металообробка, показник якої має єдине від'ємне значення та становить -0,06.

Рис. 3. Індекс Відновлення Ділової Активності

ПОКАЗНИКИ ТА ОЧІКУВАННЯ В ПЕРСПЕКТИВІ НА ПІВ РОКУ

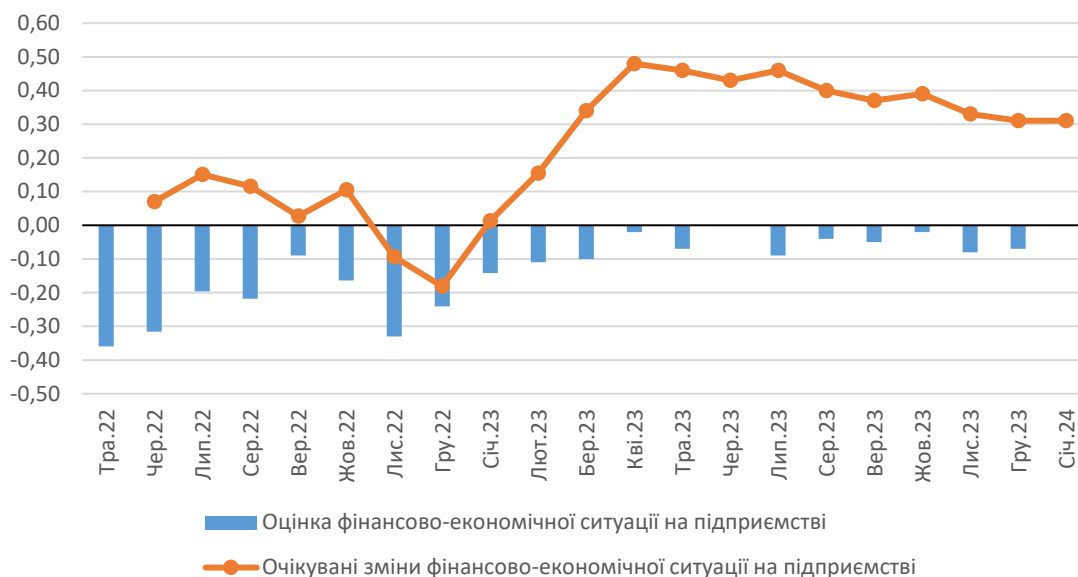
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У грудні 2023 року, після погіршення у листопаді, поточні оцінки фінансово-економічної ситуації суттєво не змінились. Індекс поточної фінансово-економічної ситуації становить -0,07 (був -0,08). Частка опитаних, що оцінюють поточну фінансово-економічну ситуацію на підприємстві як погану, збільшилась із 17,9% до 19,0%. Водночас, частка тих, хто позитивно оцінює ситуацію на підприємстві, суттєво не змінилась та становить 7,7% (була 7,3%). Частка тих, хто вважає фінансово-економічну ситуацію на підприємстві задовільною, змінилась незначним чином та становить 73,3% (була 74,8%).

Очікування на перспективу протягом шести місяців залишились без змін після поступового двомісячного погіршення. Значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ становить 0,31, як і минулого місяця. У відсотковому розподілі значних змін не відбулось. Частка тих, хто не очікує жодних змін, становить 56,6% (була 55,8%). Так само частка «оптимістів» суттєво не змінилась та становить 36,6% (була 37,3%). Частка «песимістів» також майже не змінилась та становить 6,8% (була 6,9% у листопаді).

Частка тих, хто не зміг дати прогноз на наступні пів року, залишилась без суттєвих змін та становить 12,8% (була 13,8%).

Рис. 4. Фінансово-економічна ситуація на підприємстві, індекси

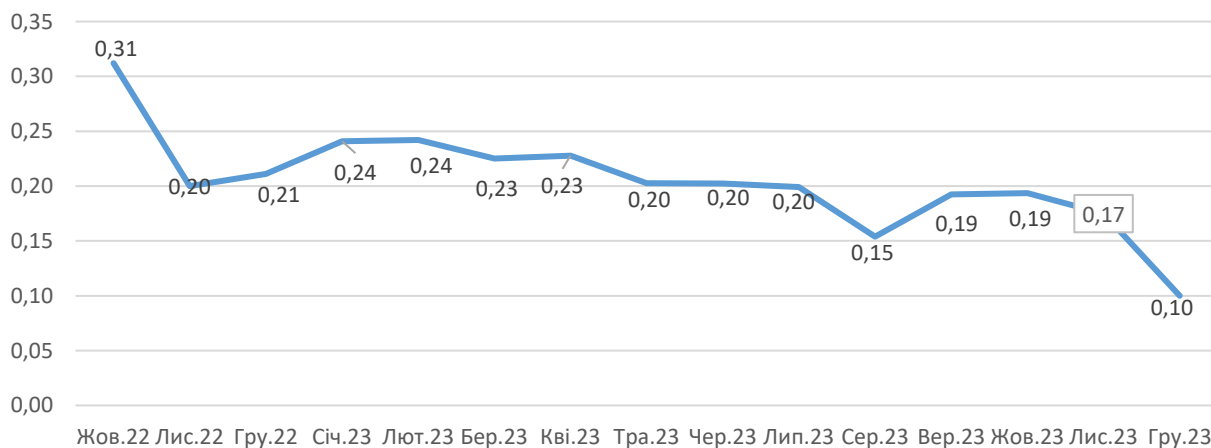

ПЛАНИ ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НА НАСТУПНІ ДВА РОКИ

Очікування щодо ділової активності на наступні два роки погіршились. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ зменшився з 0,17 до 0,10. У відсотковому розподілі значно зменшився відсоток тих, хто планує розширювати діяльність у наступні два роки, із 24,2% до 19,1%, а відсоток тих, хто планує звузити діяльність, збільшився із 6,7% до 9,1%. Частка тих, хто планує залишитись на поточному рівні, дещо збільшилась, із 69,1% до 71,8%

Відсоток тих, хто не зміг дати прогноз на таку далеку перспективу, після зменшення у листопаді, у грудні залишився без суттєвих змін та становить 51,8% (був 51,9%).

Рис. 5. Очікування щодо ділової активності на 2 роки, індекс

Розмір. Серед підприємств усіх розмірів найбільш оптимістичні плани на майбутнє мають великі (0,35) підприємства. Показник середніх (0,08) та мікропідприємств (0,07) є суттєво нижчим та приблизно однаковим. Найнижче та єдине від'ємне значення показника мають малі (-0,01) підприємства.

Регіон. Зареєстровані суттєві регіональні відмінності. Найвищі показники очікувань мають підприємства Закарпатської та Запорізької (по 1,00 для кожної) областей. Показники Львівської, Івано-Франківської, Рівненської, Тернопільської, Вінницької та Одеської областей дорівнюють нулю. Показники Хмельницької (-0,10), Дніпропетровської (-0,11) та Житомирської (-0,23) областей мають від'ємні значення та є найнижчими.

Галузь. Очікування залежать від галузі промисловості. Поліграфічна (0,29) та хімічна (0,25) промисловість мають найвище значення. Показник виробництва будівельних матеріалів та металообробки є найнижчим та має єдине від'ємне значення, він становить -0,36.

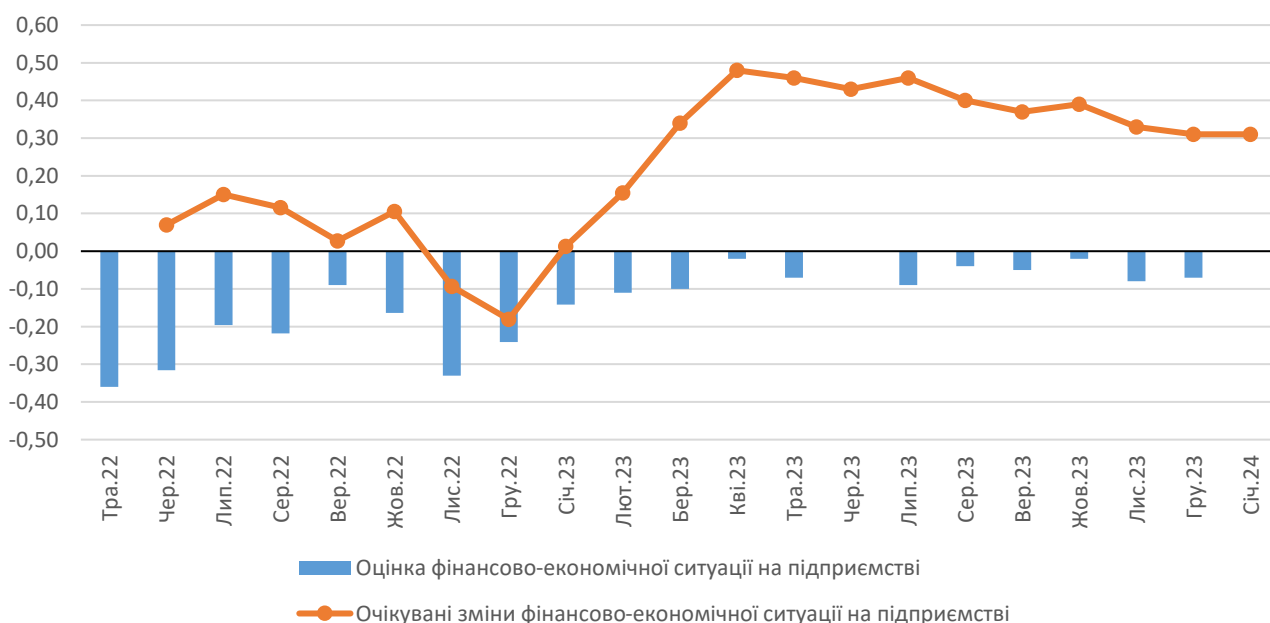
ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Оцінки загальноекономічного середовища істотно не змінилися порівняно з попереднім місяцем та майже не відрізняються від оцінок фінансово-економічної ситуації. Значення відповідного ІНДЕКСУ в грудні становить -0,08 (було -0,07 у листопаді). У відсотковому розподілі частка тих, хто оцінює загальноекономічне середовище як погане, збільшилась із 18,9% до 21,2%, водночас, частка тих, хто дає позитивні оцінки, суттєво не змінилась та становить 8,7% (була 8,9%). Частка тих, хто вважає загальноекономічне середовище задовільним, дещо зменшилась, із 72,3% до 70,1%.

Прогнози підприємств щодо змін загальноекономічного середовища на майбутні шість місяців суттєво не змінилися після двомісячного поступового погіршення: значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА становить 0,30 (було 0,31). У відсотковому розподілі частка «оптимістів» щодо змін загальноекономічного середовища зменшилась із 37,4% до 35,1%, водночас частка «песимістів» істотно не змінилась та становить 7,3% (була 7,4%). Частка тих, хто вважає, що протягом майбутніх пів року загальноекономічне середовище істотно не зміниться, збільшилась із 55,2% до 57,6%.

Частка тих, хто не зміг дати прогнозів щодо стану загальноекономічного середовища, суттєво не змінилась та становить 15,1% (була 16,3%).

Рис. 6. Загальноекономічне середовище, індекси

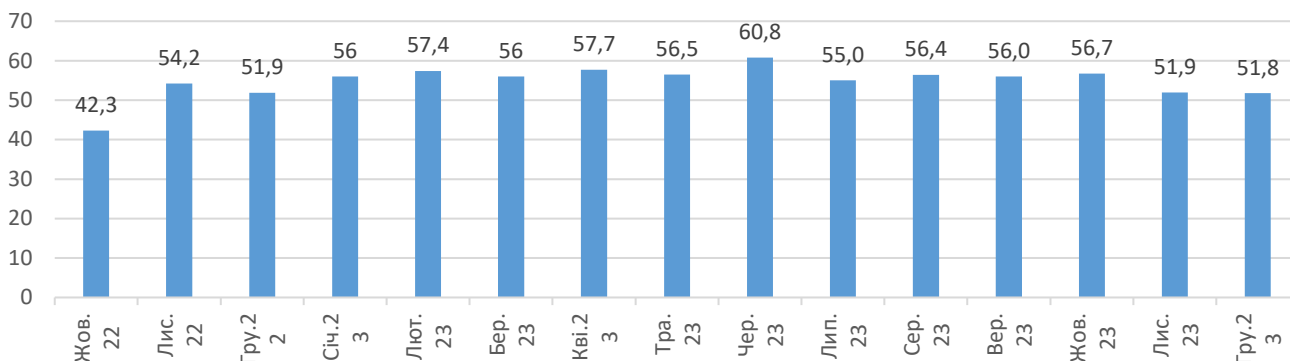

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ

Дворічні очікування

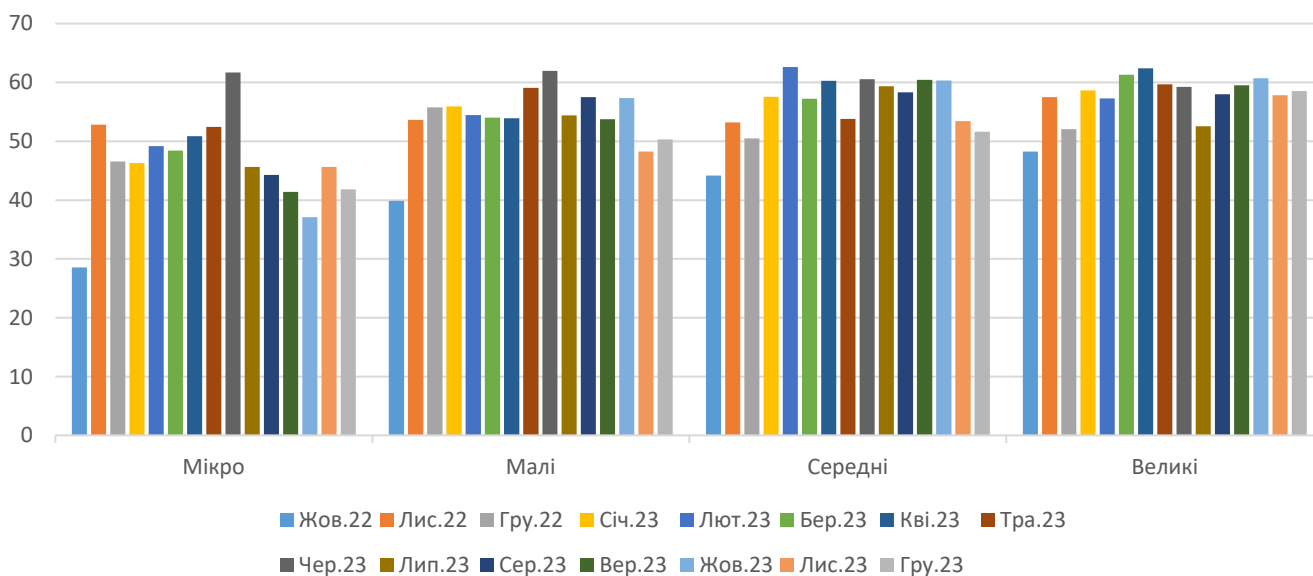
Рівень невизначеності щодо планів підприємств на наступні два роки в грудні залишився майже незмінним після зменшення в листопаді. Відповідь щодо перспектив на майбутні два роки не можуть дати дещо більше половини опитаних – 51,8% (було 51,9%).

Рис. 7. Рівень невизначеності щодо діяльності підприємства у дворічній перспективі, % опитаних

Рівень невизначеності щодо планів на дворічну перспективу залежить від розміру підприємства. Показник невизначеності залишається найвищим для великих підприємств, водночас значення суттєво не змінилось та становить 59% (було 58%). Також майже незмінним рівень невизначеності залишився для середніх підприємств, значення становить 52% (було 53% у листопаді). Незначним чином, із 48% до 50%, збільшилось значення для малих підприємств. Найнижчим рівень невизначеності для довгострокових перспектив із зменшенням значення з 46% до 42% є показник мікропідприємств.

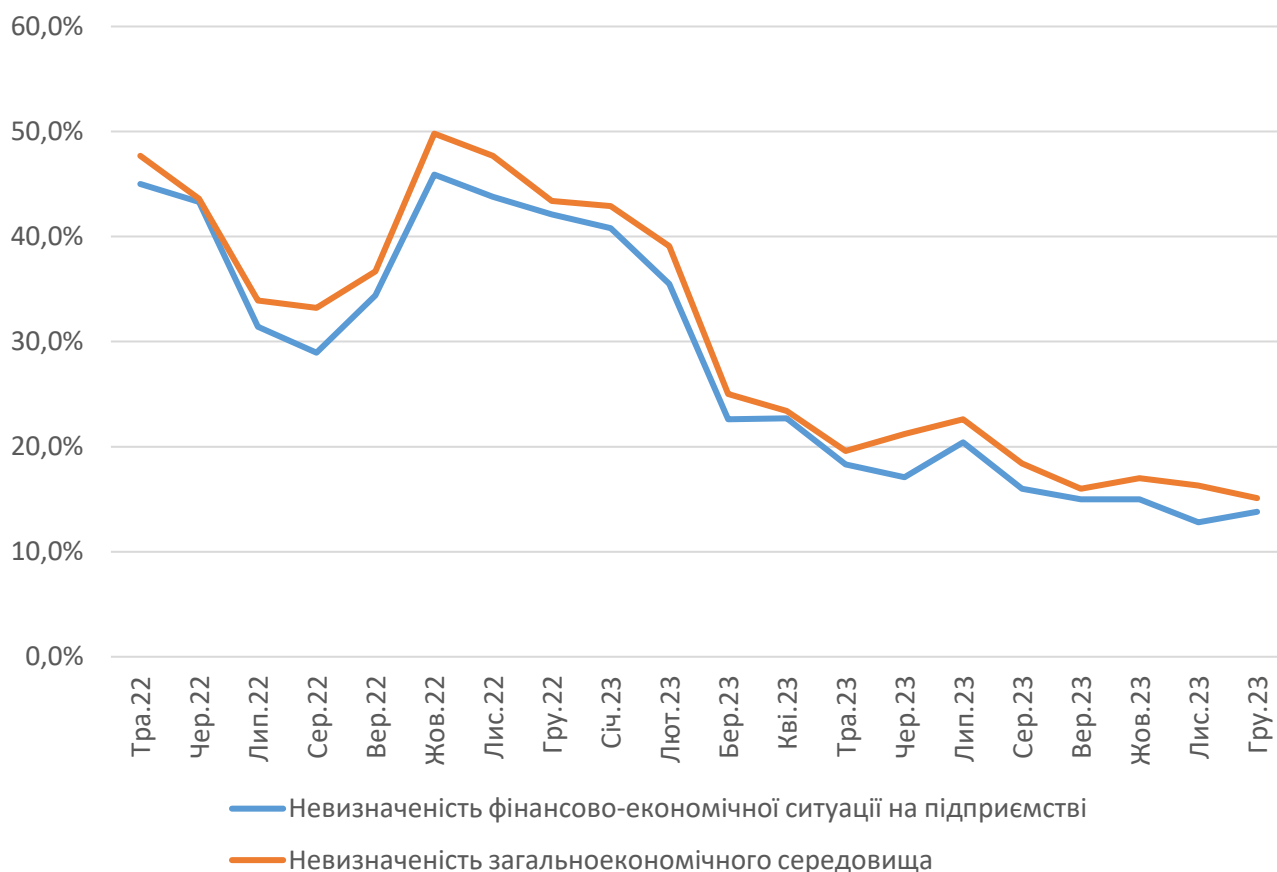
Рис. 8. Частка опитаних, що не змогли дати відповідь на питання про зміну на наступні два роки, за розміром підприємства

Піврічні очікування

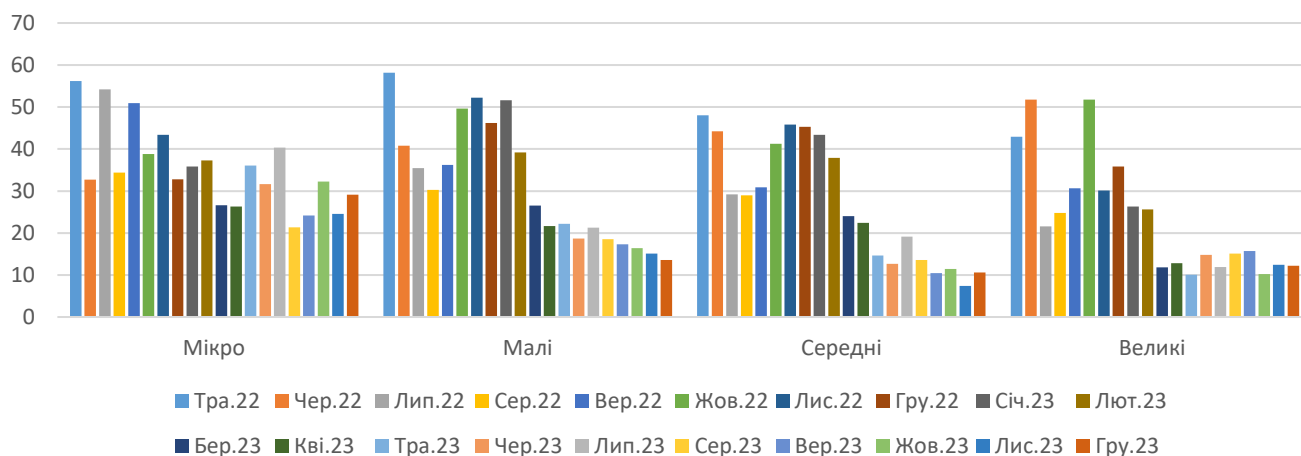
Рівень невизначеності в прогнозах піврічної перспективи після поступового зменшення майже не змінився і для фінансово-економічного середовища на підприємстві, і для загальноекономічного середовища. Невизначеність для фінансово-економічної ситуації становить 14% (було 13%). А частка опитаних, що не змогли дати прогноз щодо змін загальноекономічного середовища, у цілому в країні становить 15% у грудні (було 16% у листопаді).

Рис. 9. Рівень невизначеності фінансово-економічної ситуації та загальноекономічного середовища, %

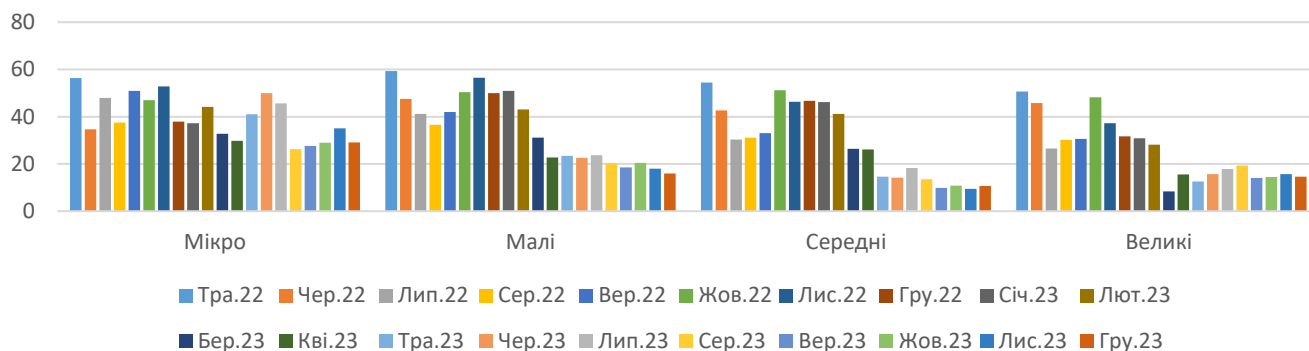
Рівень невизначеності щодо фінансово-економічної ситуації на підприємстві та її динаміка залежать від розміру підприємств. У відсотковому розподілі після зменшення в листопаді показник невизначеності для мікропідприємств збільшився з 25% до 29%, його значення є найвищим. Також показник невизначеності щодо загальноекономічного середовища збільшився для середніх підприємств із 7% до 11%, повернувшись до показників вересня - жовтня. Водночас показник малих підприємств майже не змінився та становить 14% (був 15% минулого місяця). Показник невизначеності щодо фінансово-економічної ситуації на наступні шість місяців для великих підприємств залишився без змін та становить 12%, як і минулого місяця.

Рис. 10. Частка опитаних, що не змогли дати відповідь на питання про зміну фінансово-економічного середовища в перспективі на пів року

Невизначеність щодо загальноекономічного середовища, як і у випадку з фінансово-економічною ситуацією, залежить від розміру підприємства. Показник невизначеності мікропідприємств, має найвище значення, незважаючи на суттєве зменшення з 35% до 29%. Показник невизначеності малих підприємств також дещо зменшився, із 18% до 16%. Показник середніх (11% у листопаді та 10% у грудні) та великих (16% у листопаді та 15% у грудні) майже не змінився.

Рис. 11. Частка опитаних, що не змогли дати відповідь на питання про зміну загальноекономічного середовища в перспективі на пів року

Тримісячні очікування

У грудні 2023 року відсоток невизначеності суттєво не змінився для всіх показників після значного зменшення в листопаді. Найвищим рівень невизначеності є для цін на сировину та матеріали, показник залишився майже без змін порівняно з листопадом і становить 10,3% (був 10,4%). Показник невизначеності дещо зменшився для кредиторської заборгованості (із 8,2% до 6,2%) та податкової заборгованості (із 7,8% до 5,6%). Найнижчим показник невизначеності є для запасів готової продукції, він становить 4,7% (був 4,8%) а також для запасів сировини та матеріалів, який становить 4,1% (був 4,3%).

Рис. 12. Частка підприємств, які не змогли зробити прогноз про зміну показника в перспективі 3-х місяців, % опитаних

	Гру.22	Січ.23	Лют.23	Бер.23	Кві.23	Тра.23	Чер.23	Лип.23	Сер.23	Вер.23	Жов.23	Лис.23	Гру.23
Ціни на сировину і матеріали										15	13,1	10,4	10,3
Кількість працівників у вимушених відпустках	15,6	15	17,2	15,3	15,9	13,1	15	13,7	16,1	15,2	13,1	8,7	9,7
Ціни на готову продукцію										14,2	12,7	8,9	9,3
Нові замовлення	12,9	12,2	11,6	10	10	8	9,2	10,2	12,8	11,4	11,6	6,9	7,9
Кількість працівників	14,3	14	13,4	12,8	14,1	10,3	12,3	10,4	12,1	13,3	12,9	7,8	7,5
Кредиторська заборгованість	35,4	23,2	23,9	16,7	16,3	13,7	13,8	13,5	14,1	13,1	11	8,2	6,2
Дебіторська заборгованість	35	23,7	24,4	17,4	16,4	13,1	14,6	14	14,5	13,1	12,5	7,4	6
Податкова заборгованість	33	22,9	21,8	15,2	15,2	12,3	12,3	12,6	12,8	11,8	11,4	7,8	5,6
Експорт	10,2	8,4	7,8	6,9	7	4,3	5,5	7,7	6,3	6,4	6,6	5,6	5
Виробництво	12,9	12,2	11,5	10	8,6	7,1	8,2	9,3	10	9,4	11,6	3,9	4,9
Продаж	12,7	11,3	11,5	10,2	9,3	7,1	8,2	9,5	10,6	9,6	11,2	3,9	4,9
Запаси готової продукції	13,6	13,4	11,3	10	10,4	8	9,2	9,7	11,1	9,9	9,4	4,8	4,7
Запаси сировини та матеріалів	13,8	12,4	11,6	10,5	9,8	8,3	9,4	8,6	10,6	8,8	9,2	4,3	4,1

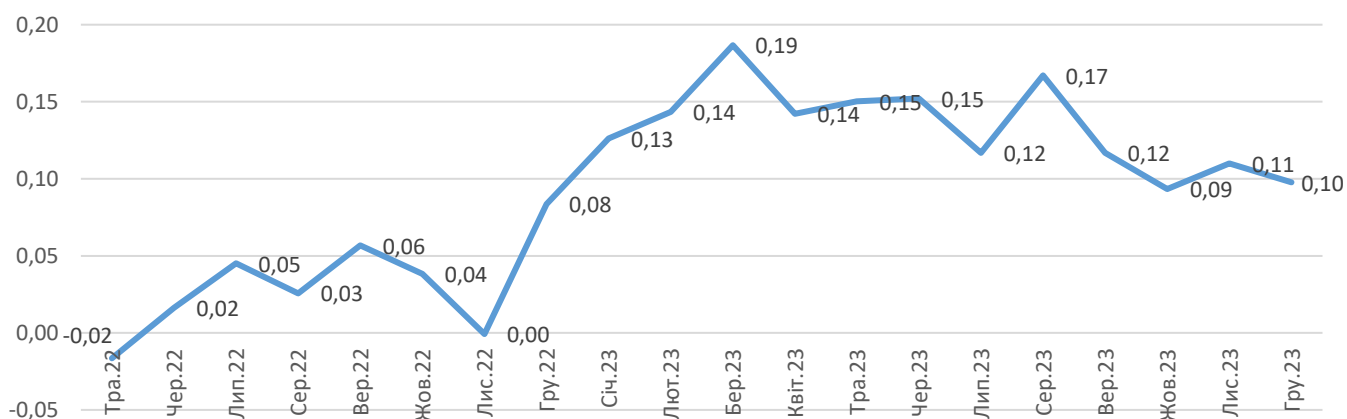
ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА КОРОТКОСТРОКОВІ ОЧІКУВАННЯ

АГРЕГОВАНИЙ ПОКАЗНИК ПЕРСПЕКТИВ ПРОМИСЛОВОСТІ

Значення агрегованого показника перспектив промисловості (АППП) істотно не змінилось порівняно з минулим місяцем та становить 0,10 (було -0,11 у листопаді).

При цьому, у АППП спостерігаються зміни в значенні двох із трьох його складових: (1) *виробничі очікування* на наступні 3 - 4 місяці залишаються без суттєвих змін уже три місяці поспіль, а показник становить 0,35 (був 0,36 у жовтні та листопаді). Водночас (2) *оцінки портфелю нових замовлень* зменшились із -0,15 до -0,20, а (3) *оцінки запасів готової продукції* зменшились із -0,12 до -0,14.

Рис. 13. Агрегований показник перспектив промисловості

ВИРОБНИЦТВО

Зміни щодо попереднього місяця

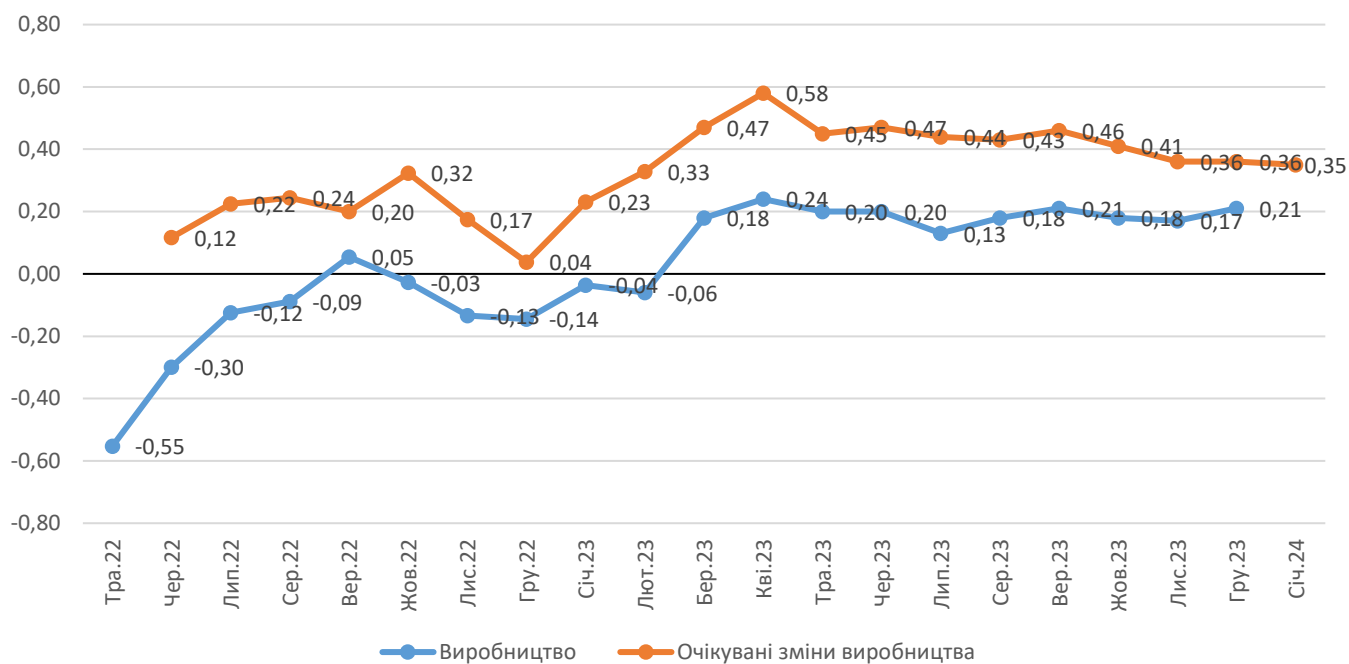
У грудні порівняно з листопадом результати виробництва покращились. ІНДЕКС ЗМІН ВИРОБНИЦТВА збільшився з 0,17 до 0,21. Зменшилась частка підприємств, які скорочували обсяги виробництва, із 18% до 16,8%. Водночас збільшилась частка тих підприємств, які нарощували обсяги виробництва, із 29,6% до 34,4%. Частка тих виробництв, на яких змін не відбувалось, зменшилась із 52,4% до 48,8%.

Розмір. Серед підприємств різних розмірів найкращі результати мають великі (0,28) та середні (0,24) підприємства. Показник мікропідприємств становить 0,09. Найгірші результати мають малі підприємства, їхній показник становить 0,05.

Регіон. Регіональні відмінності дуже суттєві (найбільше значення 1,00, а найменше — -0,60). Найкращі результати мали підприємства Полтавської (1,00), Івано-Франківської (0,47) та Львівської (0,47) областей. Найнижчі значення індексу зафіксовано для підприємств Запорізької (-0,07), Харківської (-0,10), Закарпатської (-0,13) та Сумської (-0,45) областей.

Галузь. Значення індексу різняться для секторів та галузей. Найкраща ситуація в харчовій (0,44), легкій (0,32) та поліграфічній (0,23) промисловості. Найнижчі та від'ємні показники мають металообробка (-0,06), деревообробна (-0,23) промисловість та виробництво будівельних матеріалів (-0,31).

Рис. 14. Індекс змін виробництва

Очікування щодо змін виробництва

Оптимізм щодо очікувань виробництва залишається без змін уже три місяці поспіль. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ВИРОБНИЦТВА становить 0,35 (був 0,36 два місяці поспіль). Що означає лише незначні зміни у відсотковому розподілі відповідей. Частка підприємств, на яких планується зростання виробництва, зменшилась незначним чином, із 40,2% до 38,5%. Частка тих, хто не очікує змін, збільшилась із 53,5% до 56,2%. Частка підприємств, які планують скорочувати виробництво, при цьому істотно не змінилась та становить 5,3% (була 6,4%).

Розмір. Очікування щодо виробництва залежать від розміру підприємств. Значення є приблизно однаковим для середніх (0,39), великих (0,36) та малих (0,32) підприємств. Показник очікувань для мікропідприємств (0,10) є найнижчим.

Регіон. Плани підприємств суттєво залежать від регіону розташування. Найбільш оптимістичні плани щодо зростання обсягів виробництва мають Полтавська, Івано-Франківська, Львівська та Тернопільська (по 1,00 для кожної) області. Показник очікувань з найнижчими та від'ємними значеннями мають Волинська (-0,07), Вінницька (-0,33) та Чернігівська (-0,56) області.

Галузь. Виробничі очікування на три місяці залежать від галузі. Найвищими є показники очікувань харчової (0,45) та поліграфічної (0,38) промисловості. Найнижче значення показника, яке дорівнює нулю, має металообробка.

ПРОДАЖІ

Зміни щодо попереднього місяця

У грудні результати продажів значно покращились. ІНДЕКС ЗМІН ПРОДАЖІВ збільшився з 0,16 до 0,24. При цьому відбулись деякі зміни у відсотковому розподілі. Суттєво збільшилась частка підприємств, які нарощували обсяги продажів (із 29,2% до 37,0%). Водночас, частка тих, хто їх скорочував, зменшилась із 18,4% до 16,1%. Частка підприємств, на яких не відбувалось змін, також зменшилась із 52,4% до 46,9%.

Розмір. ІНДЕКС ЗМІН ПРОДАЖІВ великих (0,31) та середніх (0,24) підприємств є значно вищим. Показник мікропідприємств становить 0,18. Значення показника малих підприємств є найнижчим (0,11).

Регіон. Найвище значення ІНДЕКСУ ЗМІН ПРОДАЖІВ зафіксовано для Полтавської (1,00), Івано-Франківської (0,47), Львівської (0,44) та Черкаської (0,43) областей. Найнижче значення мають показники Сумської (-0,50), Харківської (-0,10) та Запорізької (-0,07) областей.

Галузь. Найвищий ІНДЕКС ЗМІН ПРОДАЖІВ мають харчова (0,50), та легка (0,36) промисловості. Найнижчі показники має виробництво будівельних матеріалів (-0,28).

Очікувані зміни продажів

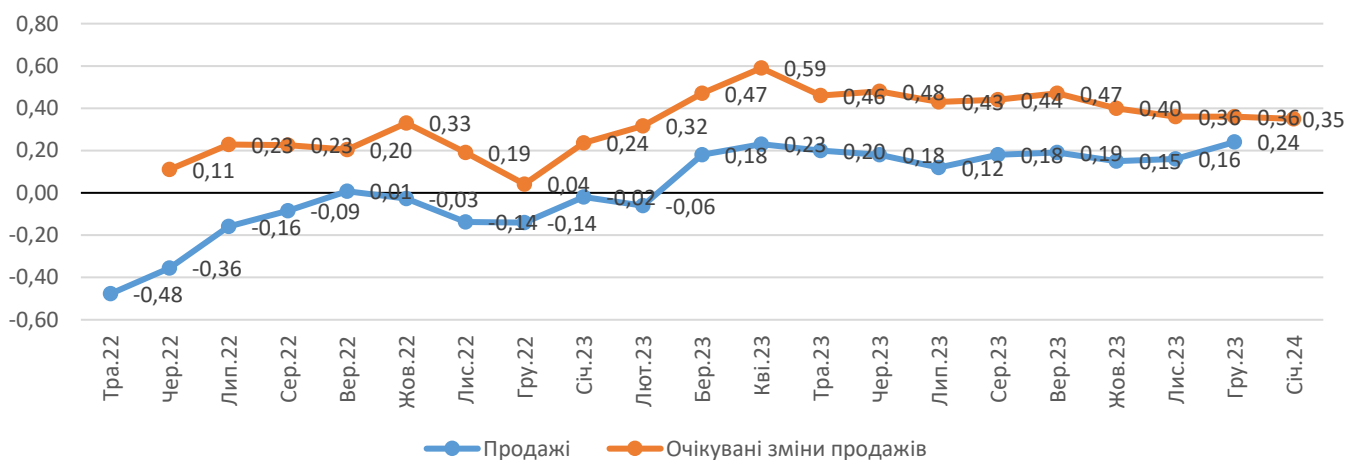
Очікування щодо обсягів продажів залишаються без суттєвих змін. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ОБСЯГІВ ПРОДАЖІВ становить 0,36 (два місяці поспіль було 0,36). Це означає відсутність суттєвих змін у відсотковому розподілі. Частка тих, хто планує скорочувати продажі, становить 6,5% (була 7,3%), а частка тих, хто планує їх збільшувати, становить 39,2% (була 40,0%). Відсоток опитаних, які вважають, що нічого не зміниться, дещо збільшився, із 52,7% до 54,3%.

Розмір. Показник очікувань для середніх та великих підприємств є вищим та однаковим (по 0,37 для кожного). Показник малих підприємств є дещо нижчим (0,33). Показник мікропідприємств є найнижчим та становить 0,08.

Регіон. У розрізі регіонів найкращі очікування зафіксовано в Полтавській, Львівській, Тернопільській та Івано-Франківській (по 1,00 для кожної) областях. Показник очікувань для Волинської (-0,13), Вінницької (-0,33) та Чернігівської (-0,56) областей є найнижчим та від'ємним.

Галузь. Найвищі показники очікувань стосовно продажів мають харчова (0,45) та поліграфічна (0,38) промисловості. Показники очікувань деревообробної промисловості є найнижчим та дорівнюють нулю.

Рис. 15. Індекс змін продажів

ЕКСПОРТ

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи зростання експорту прискорились після тримісячного «простою». Значення ІНДЕКСУ ЗМІН ЕКСПОРТУ збільшилось із 0,09 до 0,13. Частка опитаних, у яких обсяги експорту скоротились, істотно не змінилась та становить 20,1% (була 19,0%). Водночас збільшилась частка підприємств, які нарощували експорт (із 24,2% до 31,1%). При цьому, частка тих підприємств, на яких обсяги експорту не змінились, зменшилась із 56,9% до 48,9%.

Розмір. Вищим та приблизно однаковим значення ІНДЕКСУ ЗМІН ЕКСПОРТУ є для середніх (0,24) та великих (0,15) підприємств. Показник малих (-0,04) та мікропідприємств (-0,20) є суттєво нижчим та від'ємним.

Регіон. У регіональному розрізі найвищими є показники Полтавської (1,00), Черкаської (0,50) та Івано-Франківської (0,38) областей. Найнижчим є значення для Сумської (-1,00) області.

Галузь. У галузевому розподілі ІНДЕКС ЗМІН ЕКСПОРТУ має найвище значення для харчової (0,40) та легкої (0,08) промисловості. Найнижче значення має деревообробна (-0,38) промисловість.

Очікувані зміни експорту

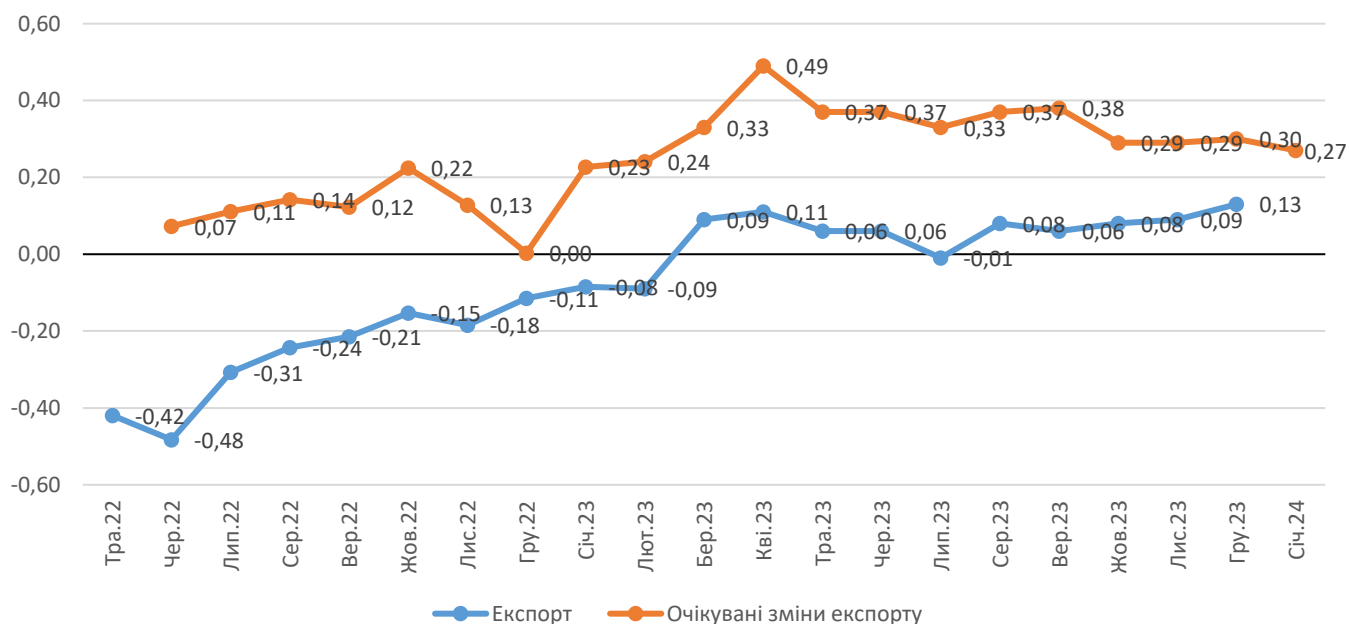
На наступні три місяці очікується незначне погіршення показника. Значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЕКСПОРТУ зменшилось із 0,30 до 0,27. Зменшилась частка тих, хто планує нарощувати експорт (із 35,0% до 31,2%). Водночас, частка тих, хто планує його скорочувати, суттєво не змінилась та становить 6,5% (була 6,8%). Частка тих, хто не очікує жодних змін, збільшилась із 58,2% до 62,4%.

Розмір. Найвищий та приблизно однаковий показник очікувань щодо експорту мають великі (0,31) та середні (0,28) підприємства. Показник мікропідприємств становить 0,18. Найнижчі очікування щодо експорту мають малі (0,13) підприємства.

Регіон: Найвище значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЕКСПОРТУ зафіксовано для підприємств Полтавської, Івано-Франківської та Тернопільської (по 1,00 для кожної) областей. Найгіршими є очікування представників бізнесу Сумської (-1,00) області

Галузь. Найвище значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЕКСПОРТУ мають харчова (0,34) та легка (0,17) промисловість. Найнижче значення показника, яке дорівнює нулю, мають хімічна, поліграфічна та деревообробна галузі, а також металообробка.

Рис. 16. Індекс змін експорту

ЗАПАСИ СИРОВИНИ

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи скорочення запасів сировини прискорились. Значення ІНДЕКСУ ЗМІН ЗАПАСІВ СИРОВИНИ зменшилось із 0,10 до 0,05. Частка респондентів, що повідомили про накопичення запасів сировини за минулий місяць, суттєво не змінилась та становить 21,5% (була 20,5%). Водночас, частка опитаних, що вказали на їх скорочення, збільшилась із 12,8% до 18,5%. Частка підприємств, у яких у порівнянні з минулим місяцем нічого не змінилось, зменшилась із 66,7% до 60,0%.

Розмір. ІНДЕКС ЗМІН ЗАПАСІВ СИРОВИНИ є найвищим для великих (0,09) та середніх (0,03) підприємств. Показник малих (-0,02) та мікропідприємств (-0,01) є нижчим та має від'ємне значення.

Регіон. Найчастіше про накопичення запасів сировини повідомляють у Полтавській (1,00), Івано-Франківській (0,47) та Львівській (0,44) областях. Показники м. Києва (-0,57), а також Харківської (-0,35) області є найнижчими.

Галузь. У галузевому розподілі додатне значення мають харчова (0,13) та легка (0,10) промисловості. Показники металообробки (-0,29) є найнижчими.

Очікувані зміни запасів сировини

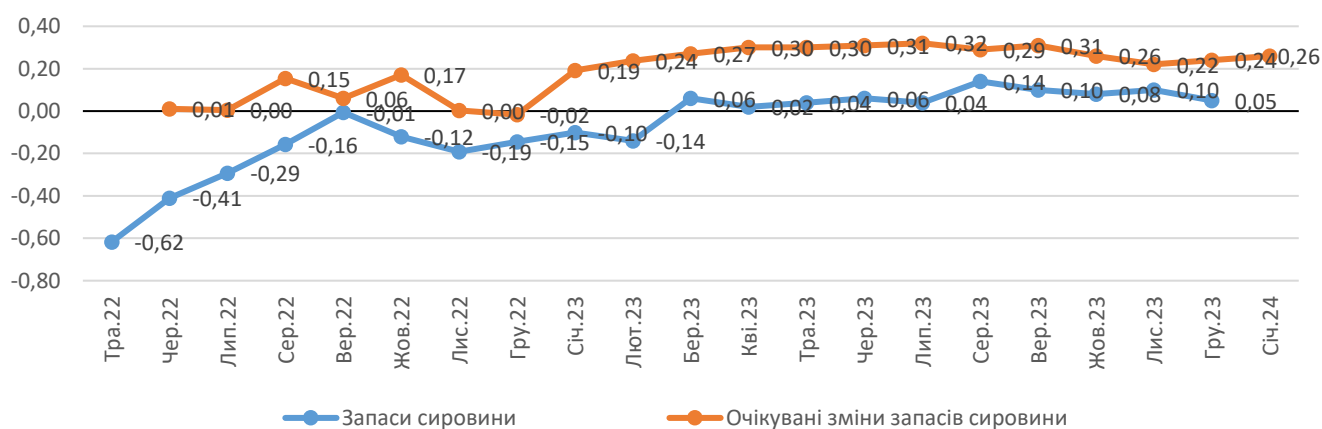
На наступні три місяці підприємці очікують уповільнення темпів скорочення запасів сировини: ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЗАПАСІВ СИРОВИНИ збільшився із 0,24 до 0,26. У відсотковому розподілі частка респондентів, які очікують накопичення запасів сировини, збільшилась із 30,3% до 32,5%, водночас, частка тих, хто вважає, що запаси сировини будуть скорочуватись, істотно не змінилась та становить 8,4% (була 9,2%). Частка тих, хто вважає, що ситуація не зміниться, також суттєво не змінилась та становить 59,0% (була 60,5%).

Розмір. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЗАПАСІВ СИРОВИНИ є вищим та приблизно однаковим для великих (0,31) підприємств. Показник середніх (0,26) та малих (0,25) підприємств є нижчим та приблизно однаковим. Найнижче та від'ємне значення показника мають мікропідприємства (-0,02).

Регіон. Найвищим ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЗАПАСІВ СИРОВИНИ є для Полтавської, Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської (по 1,00 для кожної) областей. Найнижчим значення індексу є для м. Києва (-0,55) та Чернігівської (-0,17) області.

Галузь. У галузевому розрізі найвищий показник очікувань щодо змін запасів сировини має харчова (0,37) промисловість. Найнижчим значенням, яке дорівнює нулю, є показник металообробки та виробництва будівельних матеріалів.

Рис. 17. Індеси змін запасів сировини

ЗАПАСИ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Зміни щодо попереднього місяця

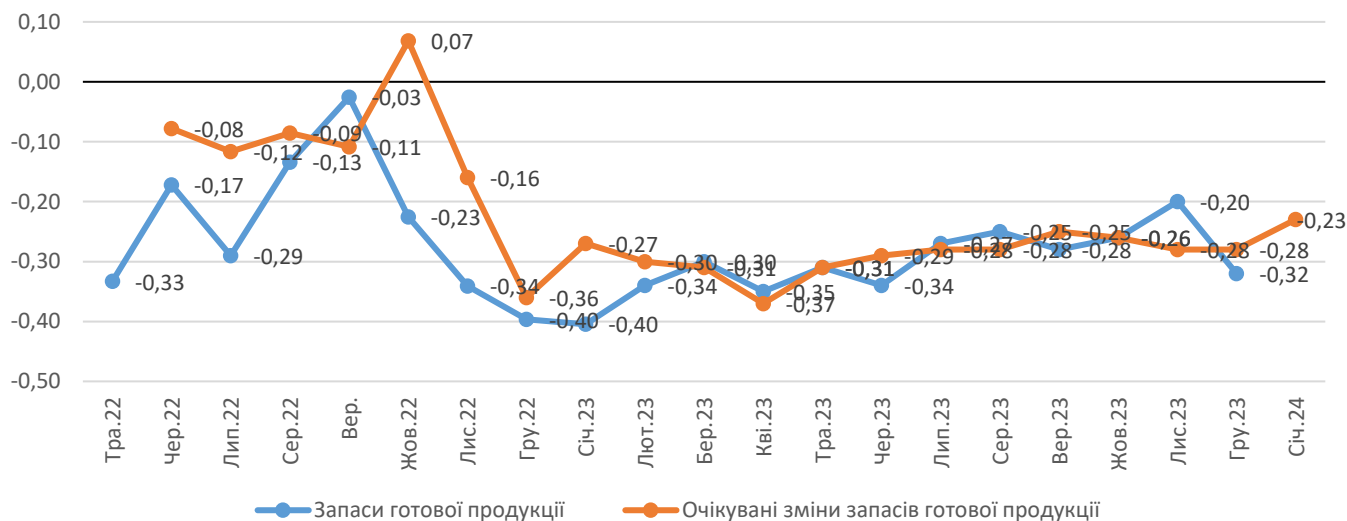
Темпи скорочення запасів готової продукції суттєво прискорились. Значення відповідного індексу в грудні порівняно з листопадом зменшилось із -0,20 до -0,32. Це відбулось за рахунок збільшення частки тих, хто скорочував запаси продукції за рахунок зменшення частки тих, у кого нічого не змінилось. У відсотковому розподілі частка респондентів, що повідомили про скорочення запасів готової продукції, значно збільшилась, із 28,2% до 39,1%, водночас, частка тих респондентів, у яких запаси зросли, майже не змінилась та становить 7,2% (була 8,5%). Частка респондентів, які зовсім не відчували змін, зменшилась із 63,2% до 53,7%.

Розмір. Значення індексу залежно від розміру підприємства є нижчим для малих (-0,37) та середніх (-0,36) підприємств. Показник великих підприємств становить -0,29. Показник мікропідприємств є найвищим та становить -0,07.

Регіон. Значення індексу залежить від регіону. Найвищим та додатним значення індексу є для підприємств Хмельницької (0,19) та Полтавської (0,03) областей. Показник Сумської області дорівнює нулю. Найнижчим є індекс Івано-Франківської (-0,82) та Тернопільської (-0,89) областей.

Галузь. У галузевому розподілі найнижчими є значення для харчової (-0,44) промисловості. Найвище значення має виробництво будівельних матеріалів (-0,08).

Рис. 18. Індекси змін запасів готової продукції

Очікувані запаси готової продукції

У майбутньому керівники підприємств очікують на сповільнення темпів скорочення запасів готової продукції. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЗАПАСІВ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ становить -0,23 (два місяці поспіль значення було -0,28). Частка опитаних, які вважають, що запаси готової продукції в наступні три місяці скорочуватимуться, зменшилась із 31,8% до 27,2%, а частка тих, хто очікує їх збільшення, суттєво не змінилась та становить 3,9% (була 2,9%). Відсоток же тих, хто вважає, що нічого не зміниться, збільшився з 65,4% до 68,9%.

Розмір. Значення показника залежить від розміру підприємства. Значення індексу є нижчим для малих (-0,34) та середніх (-0,26) підприємств. Показник великих підприємств становить -0,12. Найвищим значення індексу є для мікропідприємств - -0,06.

Регіон. У регіональному розподілі вищим за нуль показник очікувань є для Хмельницької (0,35), Чернігівської (0,20) та Полтавської (0,03) областей. Показник очікувань для Черкаської, Запорізької, Закарпатської та Кіровоградської областей дорівнює нулю. Показники інших областей мають від'ємне значення, але найнижчими є показники Тернопільської та Львівської (по -1,00 для кожної) областей.

Галузь. Значення індексу є найвищим та єдиним додатним для деревообробної (0,05) промисловості. Найнижчим є показник харчової (-0,50) промисловості.

НОВІ ЗАМОВЛЕННЯ

Зміни щодо попереднього місяця

Динаміка зростання нових замовлень прискорилась. ІНДЕКС ЗМІН НОВИХ ЗАМОВЛЕНЬ у грудні збільшився з 0,13 до 0,23. У відсотковому розподілі збільшилась частка тих, у кого зросла кількість нових замовлень (із 26,1% до 34,3%). Водночас, частка тих, хто повідомив про скорочення їхньої кількості, зменшилась із 17,5% до 15,2%. Частка тих, хто не відчув змін, суттєво зменшилась, із 56,4% до 50,5%.

Розмір. Значення індексу є значно вищими для великих (0,32) та середніх (0,23) підприємств. Показник малих підприємств становить 0,10. Показник мікропідприємств є найнижчим та становить 0,04.

Регіон. Серед регіонів нові замовлення найбільше зростали в Полтавській (0,97), Івано-Франківській (0,47) та Львівській (0,44) областях, у той час у Сумській (-0,35) області нові замовлення найбільше скоротились.

Галузь. Найкраще попереднього місяця ситуація з новими замовленнями складалась для харчової (0,47) та легкої (0,26) промисловості. Найнижчі та від'ємні показники мають деревообробна (-0,27) промисловість та виробництво будівельних матеріалів (-0,41).

Очікувані зміни нових замовлень

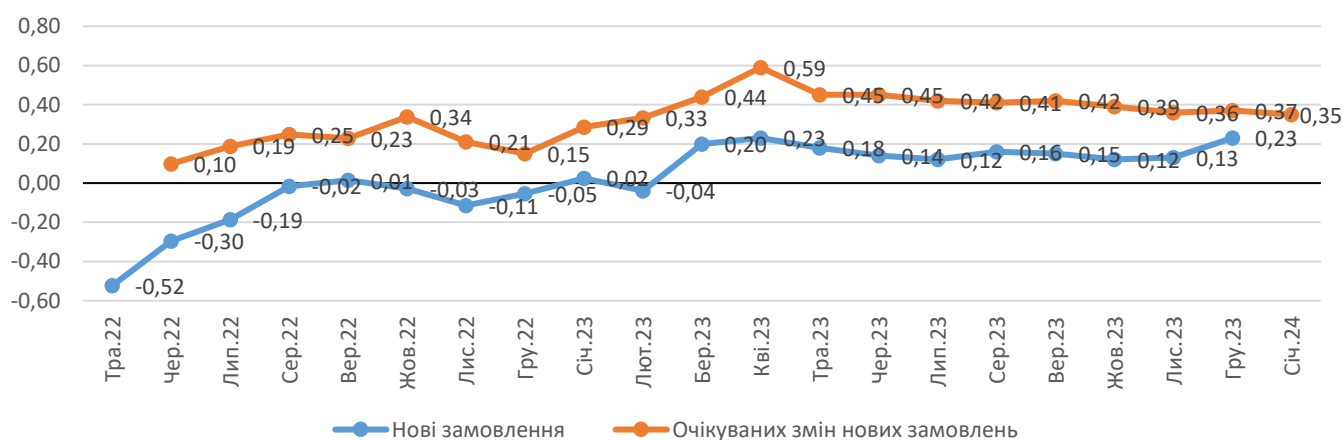
У наступні три місяці підприємці не очікують суттєвих змін показника. Значення залишається без суттєвих змін уже три місяці поспіль. Значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН НОВИХ ЗАМОВЛЕНЬ становить 0,35 (було 0,37). У відсотковому розподілі дещо зменшилась частка тих, хто очікує на збільшення нових замовлень (із 41,7% до 39,6%), тоді як частка респондентів, які очікують на скорочення обсягу нових замовлень, суттєво не змінилась та становить 6,9% (було 7,4%). Водночас, збільшилась частка тих, хто не очікує жодних змін у наступні три місяці, із 50,9% до 53,5%.

Розмір. Показник очікувань є приблизно однаковим для середніх (0,37), великих (0,36) та малих (0,35) підприємств. Показник мікропідприємств є значно нижчим (0,04).

Регіон. Значення індексу мають суттєві регіональні відмінності. У Львівській, Тернопільській та Івано-Франківській (по 1,00 для кожної) областях бізнес більшою мірою ніж в інших регіонах очікує на збільшення нових замовлень. Разом із тим, показники Чернігівської (-0,62) та Вінницької (-0,57) областей мають найнижчі від'ємні значення.

Галузь. Найкращі очікування щодо нових замовлень мають харчова (0,42) промисловість та машинобудування (0,33). Показник деревообробної промисловості є найнижчим та дорівнює нулю.

Рис. 19. Індекси змін нових замовлень

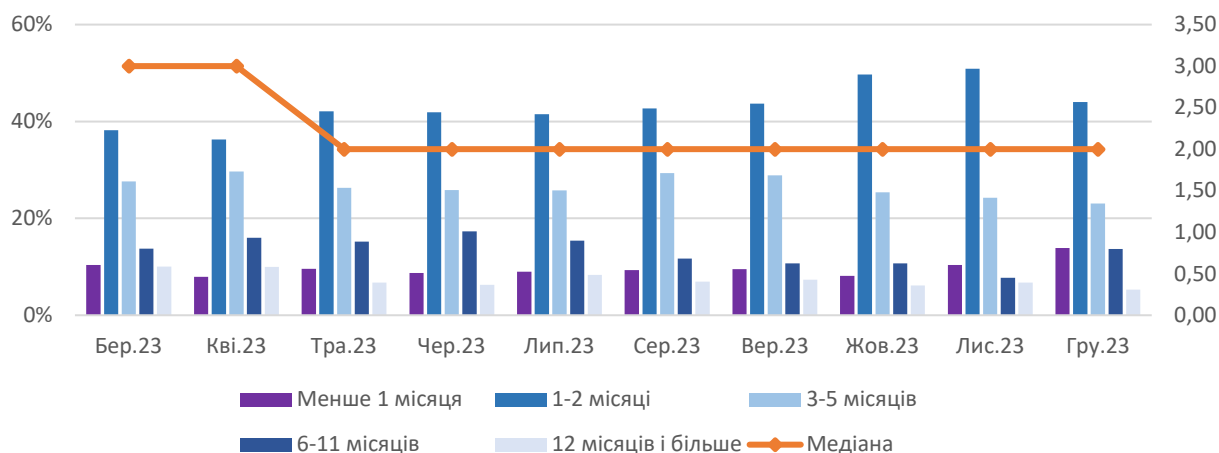

Забезпеченість замовленнями наперед

У грудні 2023 року середній термін забезпеченості новими замовленнями для опитаних підприємств залишився на рівні двох місяців (медіана), на якому він тримається з травня 2023 року. Перед цим, у січні - квітні 2023 року, цей термін був більшим і складав три місяці.

Водночас, частка підприємств, які мають замовлення не більше ніж на два місяці, дещо зменшилась порівняно з листопадом (з 61% до 58%). Однак стало більше підприємств із замовленнями до одного місяця: 14%. Протягом попередніх місяців 2023 року таких підприємств було не більше 11%.

Рис. 20. Час, на який підприємства забезпечені замовленнями

Розмір. Забезпеченість замовленнями зростає зі збільшенням розміру підприємств. Так, мікропідприємства в середньому забезпечені новими замовленнями лише на один місяць (медіанне значення), тоді як малий та середній бізнес на два місяці, а великий на три місяці.

82% мікропідприємств та 73% малих мають замовлення лише на період до двох місяців. Водночас 38% великих підприємств та 21% середніх забезпечені замовленнями на шість місяців і більше.

Галузь. У грудні 2023 року порівняно найдовший середній термін нових замовлень, який, утім, склав лише 2,5 місяці (медіанне значення), було зафіксовано в хімічній промисловості¹.

З іншого боку, підприємства галузей виробництва будівельних матеріалів та поліграфії були забезпечені замовленнями в середньому лише на один місяць, а деревообробна промисловість – на 1,5 місяця.

При цьому більше 80% виробників будівельних матеріалів та більше 70% підприємств галузі виробництва тканин, одягу та взуття мають замовлення терміном лише до двох місяців. Ці частки більші ніж серед інших галузей промисловості.

Регіон. Між підприємствами в різних областях спостерігаються відмінності в забезпеченні замовленнями². Середній термін забезпечення замовленнями найбільший для підприємств Київської області, у якій в середньому він склав 11 місяців (медіанне значення). Також термін замовлень порівняно високий для підприємств Полтавської області (7 місяців).

З іншого боку, найменший середній період замовлень – менше 1 місяця – зафіксований у Вінницькій області і лише на 1 місяць – у Дніпропетровській, Житомирській, Харківській, Хмельницькій, Чернівецькій, Чернігівській областях, а також у м. Києві.

ЦІНИ НА СИРОВИНУ ТА МАТЕРІАЛИ

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи зростання цін на сировину та матеріали прискорились. Значення ІНДЕКСУ ЗМІН ЦІН НА СИРОВИНУ ТА МАТЕРІАЛИ збільшилось із 0,27 до 0,44. Частка керівників підприємств, що вказали на збільшення цін у грудні, порівняно з листопадом збільшилась із 29,8% до 43,5%. Водночас, частка тих, хто вважає, що ціни не змінювались порівняно з попереднім місяцем, зменшилась із 68,3% до 54,8%. При цьому, частка тих, хто говорить про зменшення цін на сировину та матеріали, істотно не змінилась та становить 1,7% (була 1,9%).

¹ У цьому аналізі не розглядаються підприємства галузей сільського господарства, будівництва, торгівлі та послуг, а також підприємства, що ввійшли до категорії «Інші виробництва».

² До порівняння не включено регіони, у яких не були опитані підприємства. Детальніше див. розділ «Вибірка».

Розмір. У залежності від розміру підприємства найчастіше про збільшення цін на сировину та матеріали говорять керівники великих (0,57) підприємств. Показник мікропідприємств становить 0,45. Показник малих (0,38) та середніх (0,35) підприємств є нижчим та приблизно однаковим.

Регіон. Зафіксовано суттєві регіональні відмінності. Значення індексу є вищим для Полтавської (1,00) та Сумської (0,80) областей. Показник Дніпропетровської області є найнижчим та дорівнює нулю.

Галузь. У галузевому розрізі значення ІНДЕКСУ ЗМІН ЦІН НА СИРОВИНУ ТА МАТЕРІАЛИ є найвищим для металообробки (0,50), а також для хімічної промисловості та поліграфії (по 0,46 для кожної). Найнижче значення індексу має деревообробна (0,32) промисловість.

Очікувані зміни цін на сировину та матеріали

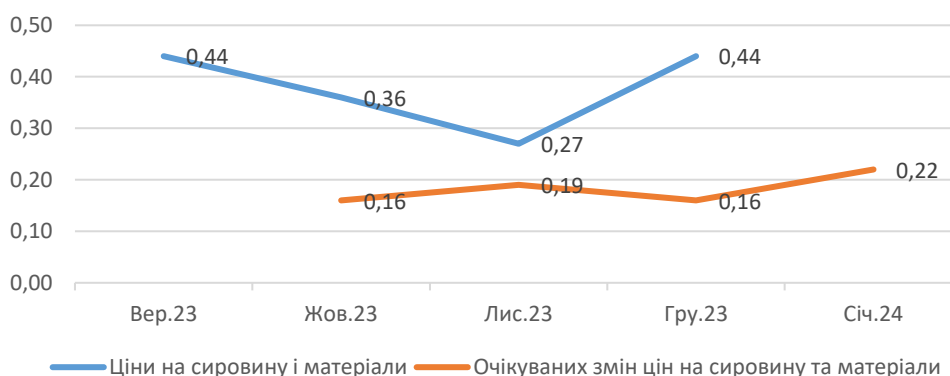
У наступні три місяці бізнес очікує на подальше збільшення показника. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЦІН НА СИРОВИНУ ТА МАТЕРІАЛИ збільшився з 0,16 до 0,22. Зменшилась частка респондентів, які вважають, що змін не відбудеться (із 79,8% до 75,3%). Водночас, збільшилась частка тих, хто очікує на підвищення цін (із 18,3% до 23,1%). При цьому, частка тих, хто вважає, що ціни на сировину та матеріали у наступні три місяці зменшуватимуться, майже не змінилась та становить 1,7% (була 1,9%).

Розмір. У залежності від розміру показник великих підприємств (0,31) та мікропідприємств (0,27) є вищим та приблизно однаковим. Значення індексу малих підприємств становить 0,21. Показник середніх підприємств є значно нижчим (0,14).

Регіон. Найбільше про можливе збільшення цін на сировину та матеріали говорять у Полтавській (1,00) та Чернівецькій (0,68) областях. Показник Івано-Франківської (-0,06) області єдиний має від'ємне значення.

Галузь. У галузевому розрізі найвище значення індексу має машинобудування (0,52). Найнижчий показник очікувань, який дорівнює нулю, має поліграфічна промисловість

Рис. 21. Індекси змін цін на сировину та матеріали

ЦІНИ НА ГОТОВУ ПРОДУКЦІЮ (ВІДПУСКНІ ЦІНИ)

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи зростання цін на готову продукцію прискорились. Значення ІНДЕКСУ ЗМІН ЦІН НА ГОТОВУ ПРОДУКЦІЮ збільшилось із 0,25 до 0,40. Частка керівників підприємств, що вказали на підвищення цін у грудні, збільшилась із 28,5% до 39,3%. Водночас, частка респондентів які говорять про зниження цін, істотно не змінилась та становить 1,5% (була 2,4%). При цьому, частка тих, хто вважає що ціни не змінювались порівняно з попереднім місяцем, зменшилась із 69,0% до 59,2%.

Розмір. У залежності від розміру підприємства, найчастіше про збільшення цін на готову продукцію говорять на великих (0,53) підприємствах. Показник малих (0,33), середніх та мікропідприємств (по 0,34 для кожного) є нижчим та приблизно однаковим.

Регіон. Зафіксовано суттєві регіональні відмінності. Значення індексу є вищим для Полтавської (0,93) та Сумської (0,85) областей. Показник Чернігівської області єдиний має від'ємне значення (-0,13).

Галузь. У галузевому розрізі значення індексу змін цін на готову продукцію є найвищим для хімічної (0,50) промисловості. Найнижче значення індексу має деревообробна (0,23) промисловість.

Очікувані зміни цін на готову продукцію

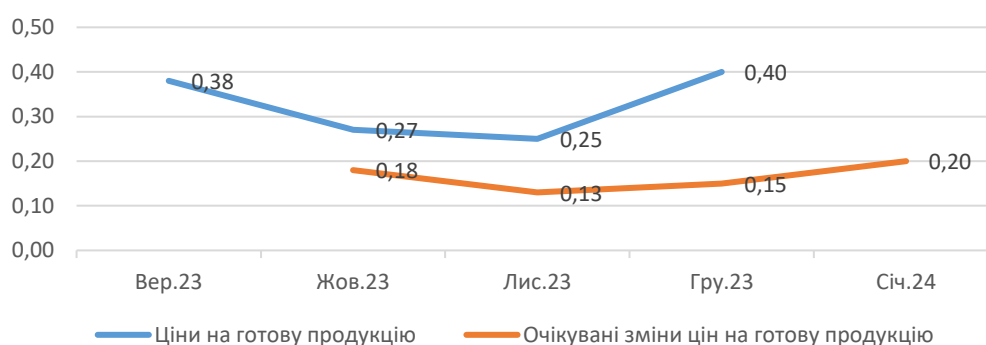
На наступні три місяці керівники підприємств очікують на подальше збільшення показника. Індекс очікуваних змін цін на готову продукцію збільшився з 0,15 до 0,20. Частка респондентів, що не планують змін, зменшилась із 79,8% до 77,3%. Частка опитаних, що планують підвищення цін у наступні три місяці, збільшилась із 18,0% до 21,3%. Водночас, частка тих, хто вважає що ціни на сировину та матеріали в наступні три місяці зменшуватимуться, істотно не змінилась та становить 1,4% (була 2,2%).

Розмір. У залежності від розміру показник великих та мікропідприємств є вищим та однаковим і становить 0,28. Значення індексу для малих підприємств становить 0,19. Показник очікувань середніх підприємств є найнижчим та становить 0,13.

Регіон. Найбільше про можливе підвищення відпускних цін говорять у Полтавській (1,00), Чернівецькій (0,68) та Сумській (0,64) областях. Показник Івано-Франківської (-0,06) області має найнижче та від'ємне значення.

Галузь. У галузевому розрізі найвище значення індексу має машинобудування (0,38). Найнижчий показник очікувань має поліграфія, значення для якої дорівнює нулю.

Рис. 22. Індекси змін цін на готову продукцію

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Зміни щодо попереднього місяця

Показник дебіторської заборгованості погіршується вже два місяці поспіль. Значення індексу змін дебіторської заборгованості збільшилось у грудні з -0,14 до -0,10. Частка тих, хто повідомив про скорочення заборгованості, зменшилась із 24,4% до 22,8%. Водночас частка тих, у кого накопичилась заборгованість, збільшилась із 8,5% до 10,5%. Частка тих, для кого нічого не змінилось, суттєво не змінилась та становить 66,7% (була 67,1%).

Розмір. Ситуація із дебіторською заборгованістю є кращою для малих підприємств (-0,22) та мікропідприємств (-0,18). Показник середніх підприємств становить -0,12. Найвищий показник дебіторської заборгованості мають великі (0,02) підприємства, показник яких має додатне значення.

Регіон. Зафіксовані суттєві регіональні різниці в значеннях цього показника. У розрізі регіонів найбільше зростання дебіторської заборгованості було зафіксовано у м. Києві (0,50). Водночас у Сумській (-1,00) області показник дебіторської заборгованості скоротився найбільше.

Галузь. При галузевому розподілі найвищий і додатний показник дебіторської заборгованості мають поліграфія (0,08) та машинобудування (0,07). Найнижчий показник у виробництва будівельних матеріалів (-0,31).

Очікувані зміни дебіторської заборгованості

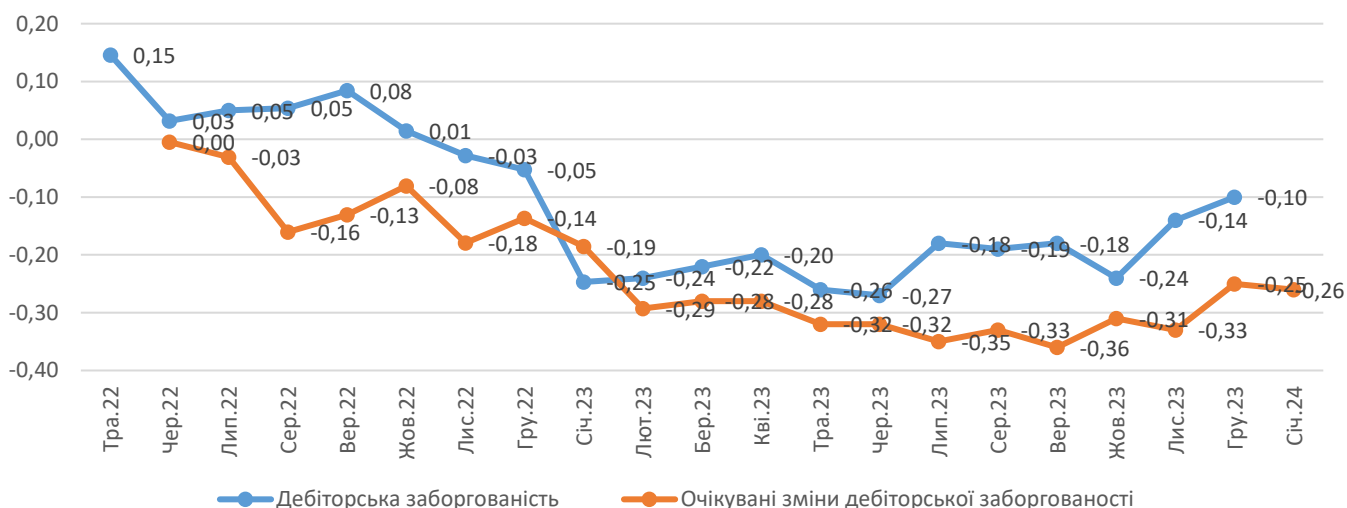
У перспективі трьох місяців підприємці не очікують значних змін показника. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ суттєво не змінився та становить -0,26 (був -0,25). Частка опитаних, що очікують накопичення заборгованості, суттєво не змінилась та становить 2,2% (була 1,8%), так само, як і частка тих, хто очікує на її скорочення, яка становить 28,4% (була 27,7%). Частка тих, хто вважає, що нічого не зміниться, становить 69,4% (була 70,5%).

Розмір. При розподілі за розміром краще значення показника мають малі (-0,34) та середні (-0,30) підприємства. Показник очікувань для великих підприємств становить -0,17. Найгірші очікування мають мікропідприємства, показник яких становить -0,10.

Регіон. У регіональному розподілі найбільше та вище за нуль значення мають м. Київ та Київська область (по 0,05). Найнижчим є показник Сумської (-0,93) області.

Галузь. Найвищим є показник очікувань зі збільшення дебіторської заборгованості для деревообробної (-0,05) промисловості та металообробки (-0,06). Найнижчий показник має харчова (-0,33) промисловість.

Рис. 23. Індекси змін дебіторської заборгованості

КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Зміни щодо попереднього місяця

У грудні показник кредиторської заборгованості погіршився незначним чином. ІНДЕКС ЗМІН КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ збільшився із -0,16 до -0,13. Водночас у відсотковому розподілі не відбулось значних змін. Частка опитаних, що повідомили про накопичення заборгованості, істотно не змінилась та становить 6,5% (було 5,6%), так само, як і частка тих, для кого кредиторська заборгованість скоротилась, яка становить 22,1% (була 22,8%). Частка тих, для кого нічого не змінилось за минулий місяць, майже не змінилась та становить 71,5% (була 71,6%).

Розмір. Показник кредиторської заборгованості для малих (-0,28) підприємств є найнижчим. Показник мікропідприємств (-0,18) є значно вищим. Показник середніх підприємств становить -0,13. Найгірший показник кредиторської заборгованості мають великі (-0,03) підприємства.

Регіон. Зафіксовано суттєві регіональні відмінності. Ситуація з накопиченням кредиторської заборгованості є найгіршою в Запорізькій (0,17) області, м. Києві (0,15), Кіровоградській (0,14) та Вінницькій (0,12) областях. Найкраща ситуація в Сумській (-1,00) області.

Галузь. У галузевому розподілі найвищим є показник заборгованості для поліграфічної промисловості, який дорівнює нулю. Найнижчий показник мають металообробка (-0,28) та виробництво будівельних матеріалів (-0,27).

Очікувані зміни кредиторської заборгованості

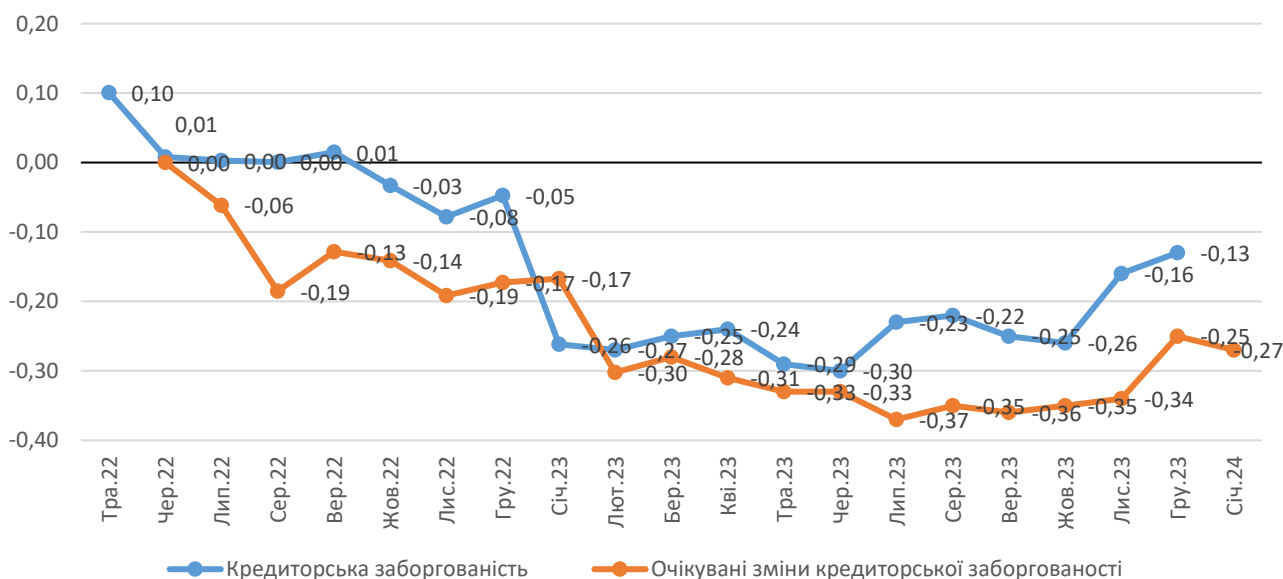
На наступні три місяці підприємці очікують на незначне покращення показника. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ зменшився з -0,25 до -0,27. Частка тих, хто очікує на скорочення обсягів кредиторської заборгованості, збільшилась із 26,3% у листопаді до 29,1% у грудні. Водночас частка тих, хто очікує на її накопичення, не змінилась та становить 1,0%, як і минулого місяця. Частка тих респондентів, які вважають, що нічого не зміниться, зменшилась із 72,7% до 69,9%.

Розмір. Показник малих (-0,36) та середніх (-0,32) підприємств є значно кращим. Показник заборгованості великих підприємств становить -0,17. Найгірші очікування щодо кредиторської заборгованості мають мікропідприємства, показник яких становить -0,13.

Регіон. Показник очікувань Запорізької, Черкаської, Чернігівської, Полтавської та Закарпатської областей дорівнює нулю. Найнижчим є показник очікувань для Сумської (-0,93) області.

Галузь. Серед галузей найвищим є показник машинобудування (-0,11) та металообробки (-0,12). Найнижче значення мають поліграфічна (-0,31) та харчова (-0,36) промисловість.

Рис. 24. Індекс змін кредиторської заборгованості

ПОДАТКОВА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Зміни щодо попереднього місяця

Показник податкової заборгованості не змінився в грудні порівняно з листопадом. ІНДЕКС ЗМІН ПОДАТКОВОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ становить -0,24, як і минулого місяця. Це означає, що у відсотковому розподілі значних змін не відбулось. Частка підприємств, що повідомили про скорочення податкової заборгованості за минулий місяць, становить 25,6% (була 24,2%). Так само без істотних змін залишилась і частка респондентів, які вказали на збільшення податкової заборгованості, яка становить 0,7% (була 0,5%). Частка тих, хто вважає, що жодних змін не відбулось, дещо зменшилась, із 75,3% до 73,7%.

Розмір. Показники податкової заборгованості є кращими для малих (-0,33) підприємств. Показник середніх (-0,22), великих та мікропідприємств (по -0,21 для кожного) є гіршими та приблизно однаковими.

Регіон. Спостерігаються суттєві відмінності в значенні цього показника за регіонами. Найвище та єдине додатне значення показника має Кіровоградська (0,05) область. Значення для м. Києва, Черкаської, Чернігівської, Закарпатської та Запорізької областей дорівнює нулю. Найнижчими є показники Сумської (-0,93) та Дніпропетровської (-0,80) областей.

Галузь. Найвище значення має показник податкової заборгованості для поліграфічної (-0,10) та хімічної (-0,11) промисловості. Значення для машинобудування (-0,35), харчової (-0,31) і легкої (-0,30) промисловості є найнижчими.

Очікувані зміни податкової заборгованості

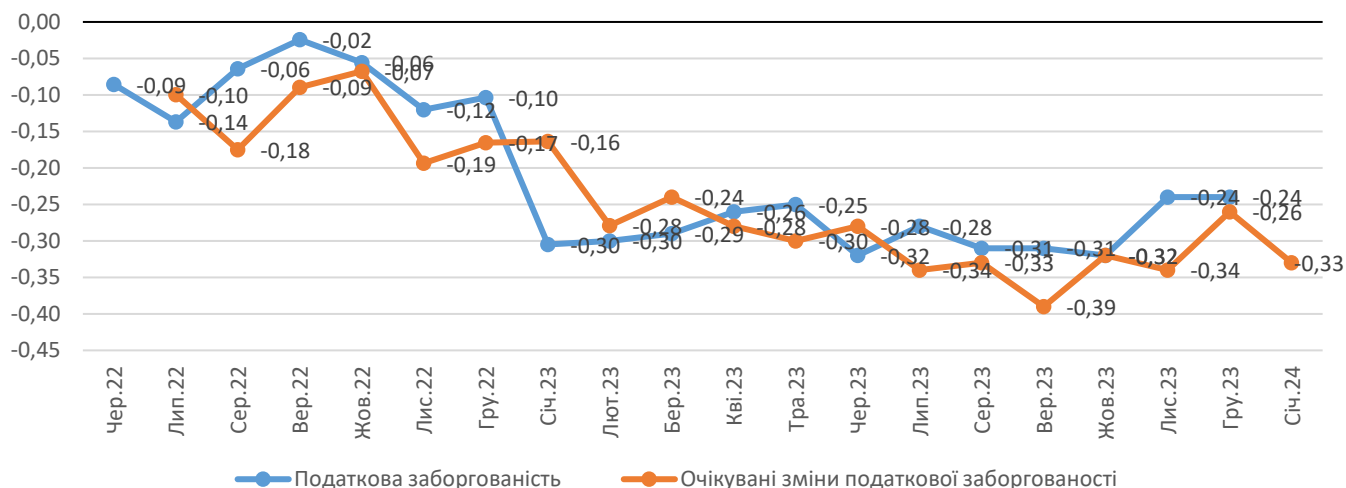
На наступні три місяці підприємці очікують на значне покращення показника. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ПОДАТКОВОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ зменшився з -0,26 до -0,33. Частка тих, хто прогнозує скорочення податкової заборгованості, збільшилась із 28,0% до 32,7%, водночас частка тих, хто очікує на її збільшення, суттєво не змінилась та становить 0,7% (була 1,2%). Частка тих, хто не очікує змін, зменшилась із 70,8% до 66,7%.

Розмір. Показники очікувань податкової заборгованості є кращими для малих (-0,39) підприємств. Показник великих (-0,30) та середніх (-0,32) підприємств є приблизно однаковим. Найнижчий показник мають мікропідприємства (-0,12).

Регіон. У регіональному розподілі показник очікувань Черкаської, Чернігівської, Закарпатської, Запорізької, Київської та Волинської областей дорівнює нулю. Показник Сумської (-1,00) області є найнижчим.

Галузь. Найвищим показник очікувань податкової заборгованості є для металообробки (-0,12) та деревообробної (-0,17) промисловості. Найнижчим є показник для харчової (-0,43) промисловості.

Рис. 25. Індекс змін податкової заборгованості

КІЛЬКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи скорочення зайнятості поступово прискорюються вже три місяці поспіль. ІНДЕКС ЗМІН КІЛЬКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ у листопаді зменшився з -0,09 до -0,11. Частка респондентів, що повідомляють про скорочення кількості співробітників, задіяних в усіх операціях, збільшилась із 10,6% до 12,5%, водночас, частка тих, хто вказав на їх збільшення, істотно не змінилась та становить 2,3% (була 1,9%). Частка тих, для кого нічого не змінилось, зменшилась із 87,5% до 85,3%.

Розмір. Показник є дещо вищим та однаковим для середніх підприємств (-0,06) та мікропідприємств (-0,08). Показник малих підприємств становить -0,08. Показник великих підприємств є найнижчим (-0,16).

Регіон. У регіональному розподілі вищим за нуль є значення для Івано-Франківської (0,06) області. Найнижче значення мають Житомирська (-0,45) та Полтавська (-0,43) області.

Галузь. Показник металообробки та легкої промисловості дорівнює нулю. Показники інших галузей мають від'ємне значення, проте найнижчими є показники для виробництва будівельних матеріалів (-0,28) та машинобудування (-0,28).

Очікувані зміни кількості працівників

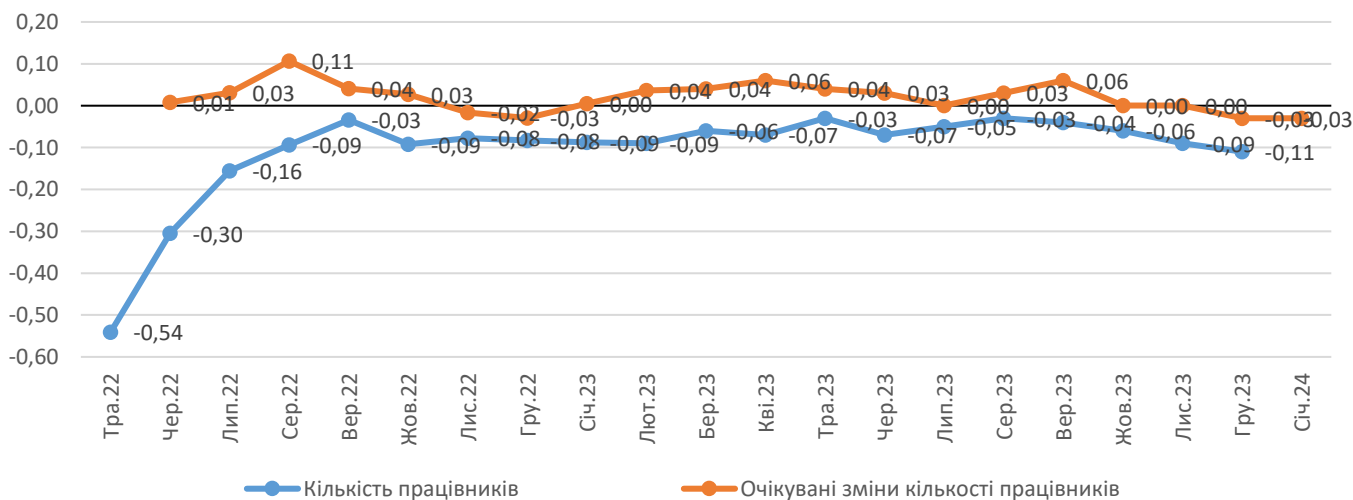
У майбутні три місяці опитані керівники не очікують значних змін у кількості працівників: ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН КІЛЬКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ становить -0,03, як і минулого місяця. У відсотковому розподілі частка тих опитаних, які планують збільшувати кількість працівників, дещо збільшилась, із 2,8% до 5,1%, водночас частка тих, хто очікує на скорочення кількості працівників, суттєво не змінилась та становить 6,7% (була 6,0%). Частка тих, хто не планує змін, зменшилась із 91,1% до 88,3%.

Розмір. У залежності від розміру підприємства показник великих (-0,09) та малих (-0,02) підприємств має від'ємне значення. Показник середніх підприємств дорівнює нулю. Найвище значення показника мають мікропідприємства, показник яких становить 0,10.

Регіон. Значення індексу очікуваних змін кількості працівників суттєво залежить від регіону розташування підприємства. У регіональному розподілі найвищий показник мають Чернівецька та Харківська (по 0,15 для кожної). Найнижчі значення показника має Житомирська (-0,45) область.

Галузь. У галузевому розрізі найвищим індекс очікувань є для легкої (0,11) промисловості. Показник для виробництва будівельних матеріалів є найнижчим (-0,17).

Рис. 26. Індекс змін кількості працівників

ПРАЦІВНИКИ У ВИМУШЕНИХ ВІДПУСКАХ

Зміни щодо попереднього місяця

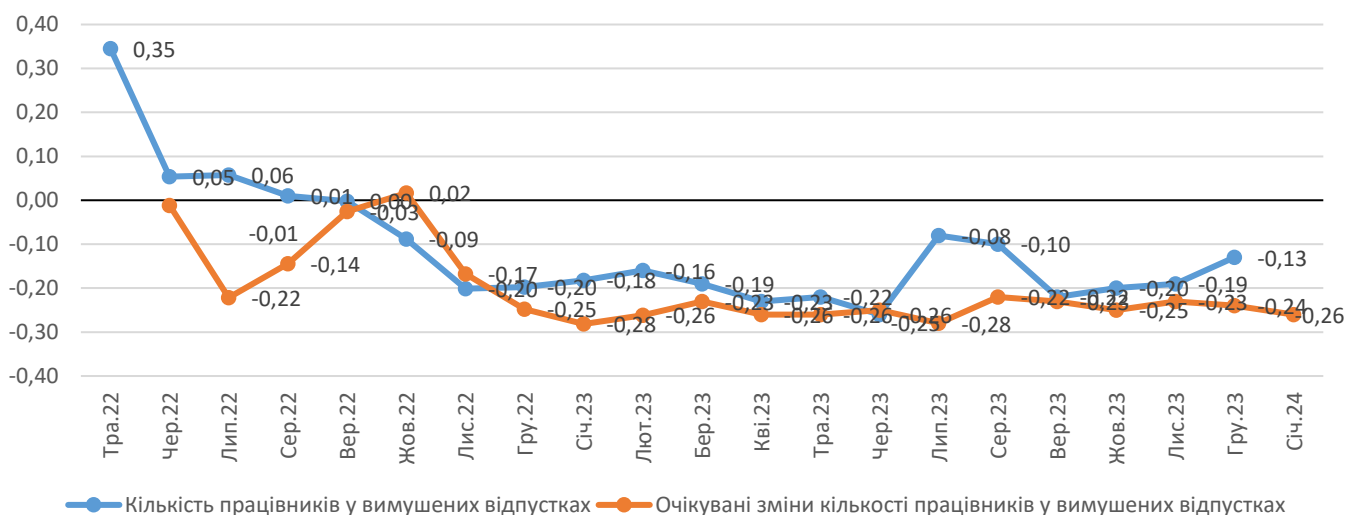
Темпи скорочення кількості працівників у вимушених відпустках уповільнились. ІНДЕКС ЗМІН КІЛЬКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ У ВИМУШЕНИХ ВІДПУСКАХ збільшився з -0,19 до -0,13. Частка тих, хто повідомив про збільшення таких працівників, збільшилась із 4,0% до 8,5%. Водночас, частка тих, хто вказав на їх скорочення, незначним чином зменшилась, із 23,1% до 21,1%. Частка тих, для кого за минулий місяць нічого не змінилося, зменшилась із 72,9% до 69,8%.

Розмір. Показник мікропідприємств є найвищим та єдиний має додатне значення, яке становить 0,06. Суттєво нижчим та приблизно однаковим є показник для великих (-0,12), середніх (-0,14), та малих (-0,18) підприємств.

Регіон. Найбільшою мірою з-поміж різних регіонів зростання показника спостерігається для підприємств Сумської (0,31), Кіровоградської (0,14), Хмельницької та Чернігівської (по 0,13 для кожної) областей, а найчастіше про зменшення кількості співробітників, що перебувають у вимушених відпустках, повідомляють у Тернопільській (-0,79) та Івано-Франківській (-0,82) областях.

Галузь. У галузевому розподілі гірші показники щодо кількості працівників у вимушених відпустках має виробництво будівельних матеріалів (0,12). Показники харчової (-0,29) промисловості є найнижчими.

Рис. 27. Індекси змін кількості працівників у вимушених відпустках

Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках

Підприємства, які мають працівників у вимушених відпустках, у наступні три місяці очікують на незначне зменшення показника. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН КІЛЬКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ У ВИМУШЕНИХ ВІДПУСТКАХ становить -0,26 (був -0,24). У відсотковому розподілі значних змін не відбулось. Частка тих підприємств, на яких очікується зростання кількості працівників у вимушених відпустках, суттєво не змінилась та становить 0,5% (була 1,7%). Частка тих, хто вважає, що кількість таких працівників на їхньому підприємстві скоротиться, збільшилась із 25,5% до 27,0%. Частка тих, хто вважає, що жодних змін не відбудеться, майже не змінилась та становить 72,5% (була 72,9%).

Розмір. Показник мікропідприємств становить -0,03 та є найвищим. Дещо нижчим є значення для великих (-0,18) підприємств. Показники середніх (-0,27) та малих (-0,39) підприємств є суттєво нижчими.

Регіон. Показники очікувань для Кіровоградської, Чернігівської, Закарпатської, Черкаської, Запорізької, Дніпропетровської областей та м. Києва дорівнює нулю. Показники Львівської та Івано-Франківської (по -1,00 для кожної) областей є найнижчими.

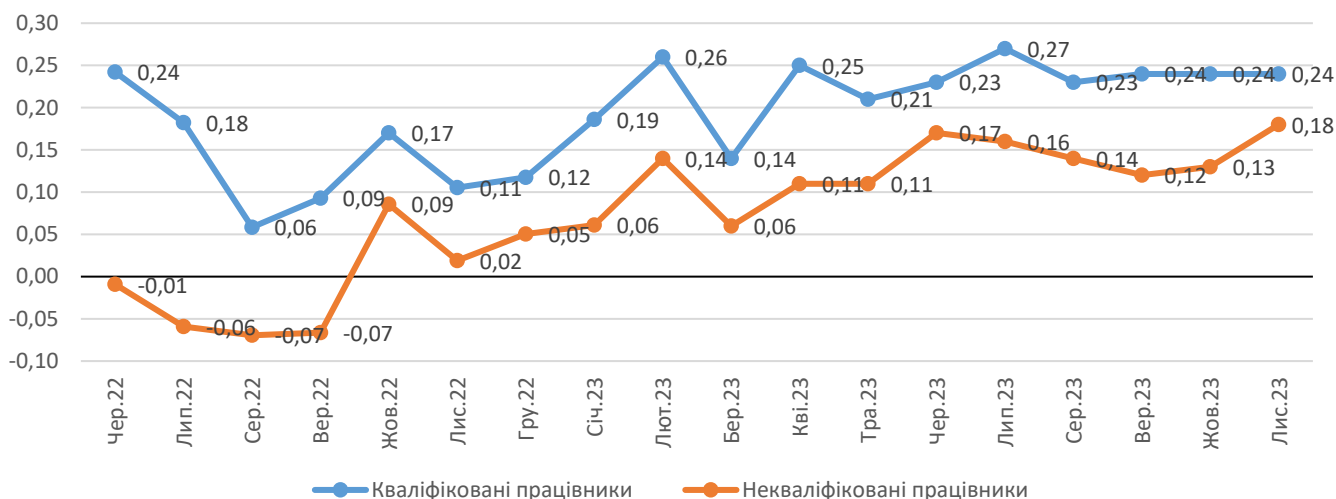
Галузь. Найвищим є показник очікувань щодо кількості працівників у вимушених відпустках для металообробки, значення якого дорівнює нулю. Найнижчим є показник для харчової (-0,38) промисловості.

КВАЛІФІКОВАНІ ТА НЕКВАЛІФІКОВАНІ ПРАЦІВНИКИ

У грудні 2023 року збільшились труднощі в пошуку як кваліфікованих, так і некваліфікованих працівників. Значення індексу труднощів у пошуку кваліфікованих працівників збільшилось із 0,24 до 0,29 після того, як чотири місяці поспіль істотно не змінювалось. Значення індексу труднощів у пошуку некваліфікованих працівників поступово збільшується вже три місяці поспіль та становить 0,22 (було 0,18).

Частка керівників підприємств, які вказали на те, що кваліфікованих працівників важче знайти, збільшилась із 26,3% до 29,1%. Так само збільшилась і частка тих, кому важче шукати некваліфікованих працівників, із 22,6% у листопаді до 25,0% у грудні. Відсоток тих, кому легше знайти кваліфікованих працівників, істотно не змінився та становить 1,8% (був 0,8%), так само як і частка тих, кому легше шукати некваліфікованих працівників, яка становить 5,2% (була 4,7%). При цьому, частка тих, хто не відчуває жодних змін у пошуку кваліфікованих робітників, зменшилась із 72,9% до 61,1%, а для некваліфікованих працівників відсоток зменшився з 72,7% до 69,8%.

Рис. 28. Індекси змін кваліфікованих та некваліфікованих працівників

Кваліфіковані працівники

Розмір. Залежно від розміру підприємства показник є вищим для великих (0,31) підприємств. Показник малих (0,26) та середніх (0,27) підприємств є приблизно однаковим. Найлегше шукати кваліфікованих працівників мікропідприємствам, показник яких становить 0,23.

Регіон. Зафіксовано суттєві регіональні відмінності на ринку праці. У регіональному розподілі найважче шукати кваліфікованих працівників у Житомирській (1,00) та Полтавській (0,90) областях, а також у Дніпропетровській області та м. Києві (по 0,85 для кожної області). Найлегше кваліфікованих працівників знайти в Харківській (-0,06) та Одеській (-0,11) областях.

Галузь. У галузевому розподілі менше складнощів із пошуком кваліфікованих працівників мають хімічна (0,23), харчова (0,26) галузі та виробництво будівельних матеріалів (0,27). Важче шукати кваліфікованих працівників для машинобудування (0,58) та металообробки (0,53).

Некваліфіковані працівники

Розмір. Найлегше шукати некваліфікованих працівників мікропідприємствам, показник яких становить 0,06. Показник малих підприємств становить 0,15. Індекс труднощів у пошуку некваліфікованих працівників для середніх (0,22) та великих (0,27) підприємств є значно вищим.

Регіон. У регіональному розподілі найлегше шукати некваліфікованих працівників в Одеській (-0,12), Харківській (-0,13) та Сумській (-0,71) областях. Найбільші складнощі з пошуком некваліфікованих працівників у Житомирській (1,00), Полтавській (0,87), Дніпропетровській (0,85) областях та в м. Києві (0,65).

Галузь. Найгірші показники щодо пошуку некваліфікованих працівників спостерігаються для машинобудування (0,50), найнижчим є значення для хімічної (0,04) промисловості.

СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА ОПИТУВАННЯ

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПІДПРИЄМСТВА

Проблеми ведення бізнесу під час війни

Головною перешкодою для бізнесу, пов'язаною з повномасштабним російським вторгненням, у грудні 2023 року була **небезпека для роботи**. На фоні різкого зростання частоти та масштабу ракетних ударів росії по території України частка підприємств, які повідомили про те, що працювати небезпечно, зросла з 38% у листопаді до 53% у грудні. Це найбільша частка, зафіксована як у 2023 році, так і за весь період цього опитування, перша хвиля якого була проведена в травні 2022 року.

Вагомі зміни відбулись і в оцінках такої перешкоди, як **брак робочої сили внаслідок призову або виїзду співробітників**. Уперше з травня 2022 року ця проблема піднялася на друге місце в рейтингу перешкод. У грудні 2023 про брак персоналу повідомили 43% опитаних підприємств, тоді як у попередніх хвилях опитування частка таких підприємств не перевищувала 40%.

Частка підприємств, які повідомляють про **зростання цін на сировину та матеріали**, дещо збільшилася з 41% у листопаді до 43% у грудні, ця перешкода зайняла третє місце в рейтингу. Утім, значення цієї перешкоди помітно зменшилося наприкінці 2023 року порівняно з рівнем 68% - 69% на початку 2023 року. Тенденція до зменшення впливу зростання цін на опитаний бізнес відповідає сповільненню темпів інфляції в Україні, яке спостерігалася у 2023 році. Так, у листопаді та грудні 2023 року інфляція склала 5,1% у річному вимірі, тоді як у січні 2023 року дорівнювала 26%.

Частка бізнесу, який зіштовхнувся з **розірваними ланцюжками постачання**, зросла до 31% після тимчасового зменшення до рівня 21% у жовтні та листопаді 2023 року. Ця перешкода зайняла четверте місце в грудневому рейтингу перешкод.

П'яте місце цього рейтингу розділили такі перешкоди, як **зменшення попиту на продукцію або послуги підприємств та перебої з електро-, водо- та тепlopостачанням**. На ці обидві перешкоди вказали по 30% респондентів. При цьому, у той час як проблема низького попиту стала дещо менш актуальною – у листопаді вона перешкоджала 33% підприємств – про перебої з електрикою, водою та теплом говорили дещо частіше: у попередньому місяці таких підприємств було 28%.

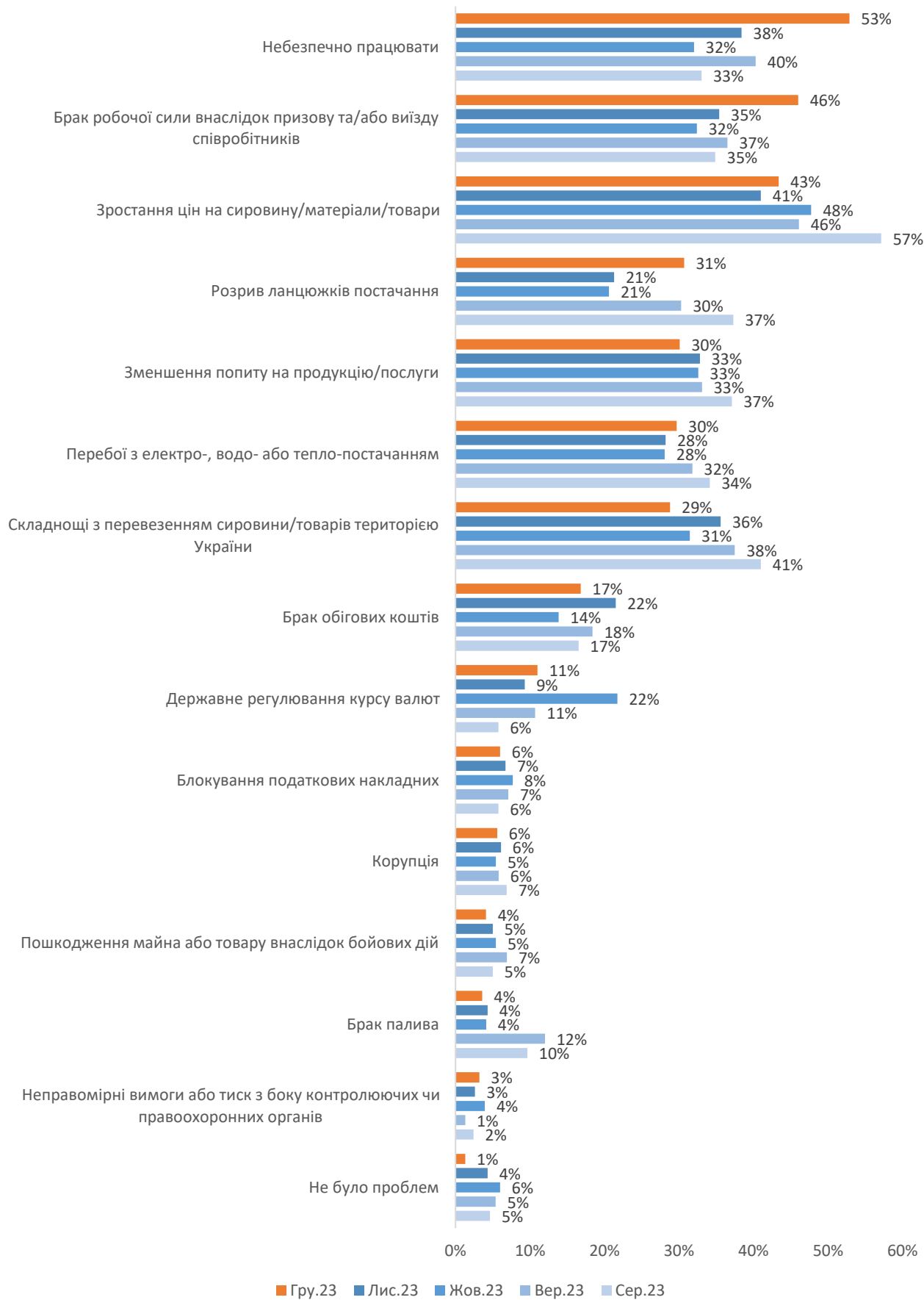
Варто зазначити, що перешкода «перебої з електро-, водо- та тепlopостачанням», моніторинг якої в такому формулюванні здійснюється в цьому дослідженні з травня 2022 року, не включає перебоїв зі зв'язком. Водночас, як відомо, у грудні 2023 року в Україні відбувся збій у роботі оператора зв'язку «Київстар» у результаті російської кібератаки. Проте можна зробити висновок, що це істотно не відобразилось на роботі бізнесу, оскільки цей варіант не продемонстрував значного зростання, а також опитані підприємства не згадували про цей збій у власних варіантах відповіді, які можна додати, відповідаючи на це запитання.

З невеликою різницею на сьоме місце в грудні 2023 року вийшла проблема **складнощів із перевезенням сировини або товарів територією України**, на яку скаржилися 29% опитаних підприємств. Це менше ніж було у листопаді (38%), а також стало найменшим значенням за весь період проведення цих опитувань з травня 2022 року.

Проблема **браку обігових коштів** стала восьмою за значенням проблемою для бізнесу в листопаді. З нею зіштовхнулися 17% респондентів, що менше ніж у попередньому місяці (22%). Дев'яте місце цього рейтингу зайняла проблема **державного регулювання курсу валют**, яка була актуальною для 11% опитаних.

Такі проблеми, як **блокування податкових накладних та корупція**, розділили десяте місце в рейтингу перешкод. На кожну з них скаржилися по 6% опитаних підприємств. Про такі перешкоди, як **пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій, брак палива та неправомірні вимоги або тиск з боку контролюючих чи правоохоронних органів**, повідомили від 4% і менше підприємств. Крім цього, лише 1% підприємств, опитаних у грудні 2023 року, сказав, що не зіштовхувався з жодними проблемами.

Рис. 29. Перешкоди ведення бізнесу, % опитаних

Проблеми бізнесу різного розміру. Головна проблема для бізнесу в грудні – небезпека для роботи, пов'язана з повномасштабним російським вторгненням, найбільше вплинула на великі підприємства. 70% із них вказали на цю проблему, тоді як для середніх підприємств ця частка зменшується до 57%, а для малого та мікробізнесу – до 40% та 42% відповідно.

Також великі підприємства гостріше відчувають негативний вплив браку робочої сили через мобілізацію або виїзд співробітників, ніж бізнес менших розмірів. Про цю проблему в грудні повідомили 59% представників великого бізнесу, у той час як серед мікро-, малих та середніх підприємств ця частка складала від 40% до 44%.

З іншого боку, мікропідприємства частіше від підприємств більших розмірів зіштовхувалися з такими проблемами, як зростання цін на сировину або матеріали (53%) та перебої з електро-, водо- та теплопостачанням (51%).

Проблеми бізнесу за галузями промисловості. У грудні 2023 року підприємства поліграфічної галузі особливо часто говорили, що працювати небезпечно: 69%³.

Галузі машинобудування та металургії відзначаються найбільшими частками підприємств, які відчувають брак робочої сили через мобілізацію або виїзд співробітників: 63% та 61%, а про зростання цін на сировину та матеріали найчастіше повідомляли в деревообробній галузі (64%).

Розрив ланцюжків постачання став особливо гострою проблемою для хімічної промисловості, у якій на цю проблему вказали 54% опитаних, а також для металургії, у якій таких підприємств було 44%.

Проблеми бізнесу за регіонами. Про небезпеку для роботи в грудні найчастіше говорили в Черкаській (100% респондентів) та Запорізькій (90%) областях, а також у Вінницькій, Дніпропетровській, Київській, Одеській, Полтавській і Харківській областях (70% та більше респондентів)⁴.

У Дніпропетровській, Житомирській, Полтавській та Чернівецькій областях зафіксовані найвищі частки бізнесу, який зіштовхнувся з браком робочої сили через повномасштабну війну (більше 80%).

На зростання цін на сировину або матеріали найчастіше скаржиться опитаний бізнес Житомирської і Полтавської областей, а також м. Києва (більше 80%).

Розрив ланцюжків постачання найбільше турбує опитані підприємства в Запорізькій (83%) і Черкаській (73%) областях.

Вплив війни на завантаження виробничих потужностей/обсяги виробництва

У грудні 2023 року показник завантаження виробничих потужностей залишився майже на рівні листопада.

У грудні 12% підприємств повідомили, що працюють на повну потужність (100% і більше), що трошки нижче ніж попереднього місяця (13%). Водночас, частка підприємств, які працюють майже на повну потужність (75% - 99%), становила 47% (49% у жовтні та 45% у листопаді). У результаті, **сумарна частка підприємств, які працюють майже на повну та повну потужність, становила 59%** (у липні – 59%, серпні – 57%, вересні – 55%, 59% у жовтні і 58% у листопаді). Для порівняння, відповідний показник був найвищим за всі хвили опитування в червні – 62%. **Таким чином, у сумі ситуація майже на рівні попередніх місяців, що може свідчити про «застигле» відновлення.**

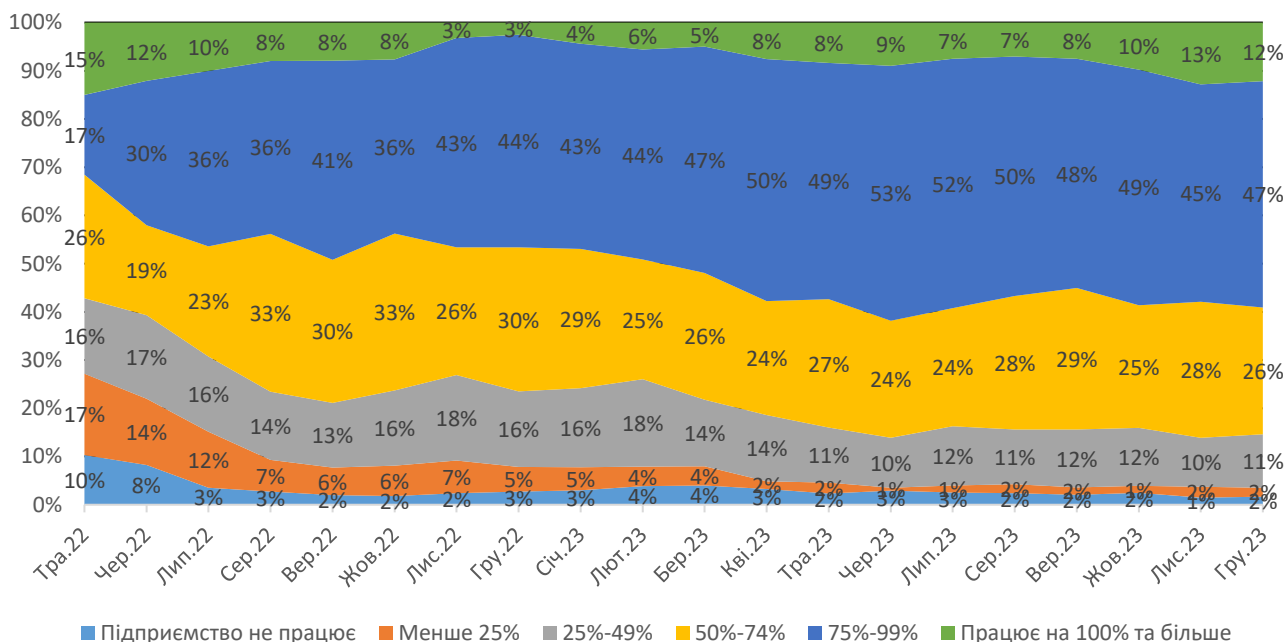
У грудні 2% опитаних підприємств повідомили про припинення своєї діяльності впродовж війни. Цей показник продовжував залишатися низьким із липня 2022 року, у діапазоні 2% – 4%. Також залишається низькою частка підприємств, які працюють на рівні менше ніж 25% від довоєнних обсягів виробництва, лише 2% у грудні (2% у листопаді). Окрім цього, 11% підприємств працювали в грудні на рівні 25% - 49% довоєнних

³ У цьому аналізі не розглядаються підприємства галузей сільського господарства, будівництва, торгівлі та послуг, а також підприємства, що ввійшли до категорії «Інші виробництва».

⁴ До порівняння не включено регіони, у яких не були опитані підприємства. Детальніше див. розділ «Вибірка».

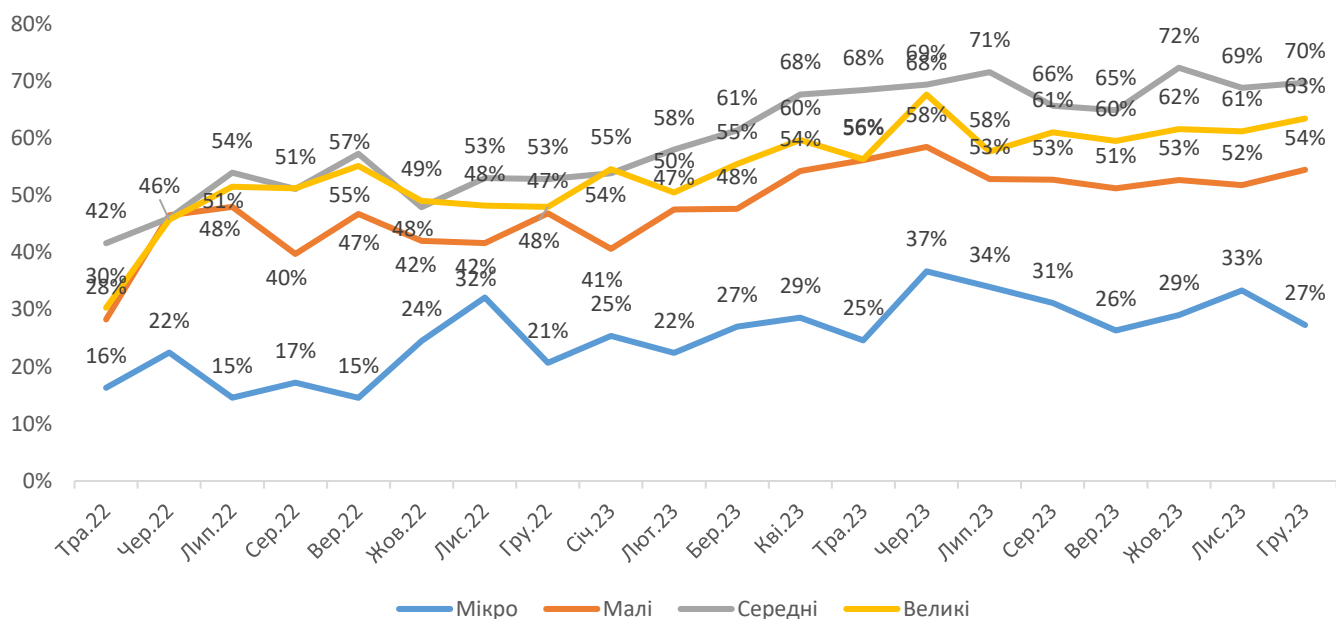
виробничих потужностей (10% у листопаді). У підсумку, у грудні лише 15% підприємств працювали менше ніж на половину потужності або не працювали порівняно з довоєнним часом.

Рис. 30. Вплив війни на роботу підприємств (% опитаних)

Результати бізнесу різного розміру. Середній бізнес продовжує демонструвати найкращий темп відновлення виробництва. На майже повну та повну потужність, порівняно з довоєнним періодом, працювало в листопаді 70% середніх підприємств, що залишається одним із найвищих показників для середнього бізнесу за всі хвили опитування (наприклад, було 72% у жовтні). Водночас, відповідний показник незначною мірою зріс для великого бізнесу – з 61% у листопаді до 63% у грудні. Частка малих підприємств, які працювали майже на повну та повну потужність, теж зросла незначною мірою – із 52% у листопаді до 54% у грудні. Для мікробізнесу показник зменшився після кількомісячного зростання та залишається на низькому рівні. Якщо в листопаді показник мікропідприємств становив 33%, то в грудні опустився до 27%.

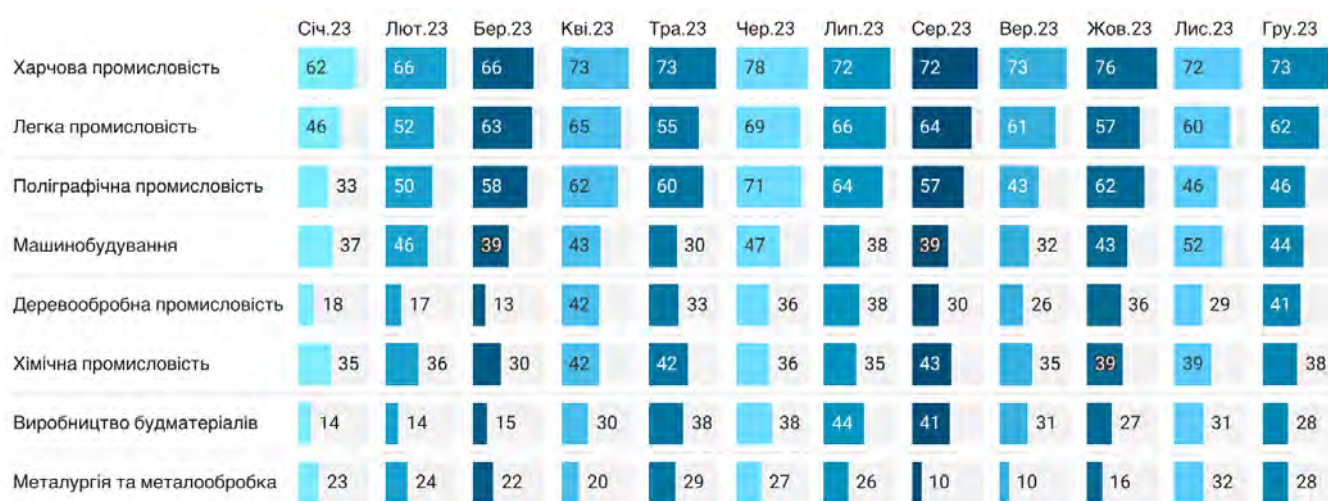
Рис. 31. Частка підприємств, які працюють майже на повну та повну потужність (75 – 99%, 100% та більше) порівняно з довоєнним періодом (за розміром підприємств, %)

Станом на грудень 2023 року не працювали 7% представників мікробізнесу, що на рівні показника листопада (7%). Для порівняння, великий бізнес повністю відновив роботу - не працювало 0% опитаних у грудні. Серед малих підприємств не відновили роботи 2% опитаних, а серед середніх – 1%. Таким чином, **мікробізнес залишається більш чутливим до викликів воєнного часу.**

Результати бізнесу різних галузей. Харчова галузь залишається лідером із відновлення переробної промисловості. У грудні 73% підприємств харчової галузі працювали майже на повну та повну потужність (73% у вересні). На другій сходинці завантаження легкої промисловості, яка традиційно залишається в трійці лідерів. При цьому відбулося зростання показника для галузі з 60% у листопаді до 62% у грудні. Поліграфічна промисловість повернулася на третю сходинку, хоча відповідний показник завантаження залишився на рівні листопада – 46%. Машинобудівна галузь на четвертій сходинці – майже на повну та повну потужність у грудні працювали 44% опитаних. На останній сходинці виробництво будматеріалів та металургія, у яких на повну або майже повну потужність працюють лише 28% опитаних підприємств.

Рис. 32. Частка промислових підприємств, які працюють майже на повну та повну потужність (75 – 99%, 100% та більше) порівняно з довоєнним періодом, % опитаних за галузями

Результати за регіонами Як і під час попередніх хвиль опитування, майже на повну та повну потужність у грудні продовжують працювати всі або майже всі підприємства Івано-Франківської (100%), Львівської (100%), Одеської (100%), Полтавської (100%), Рівненської (100%), Тернопільської (100%) та Вінницької (96%) областей.

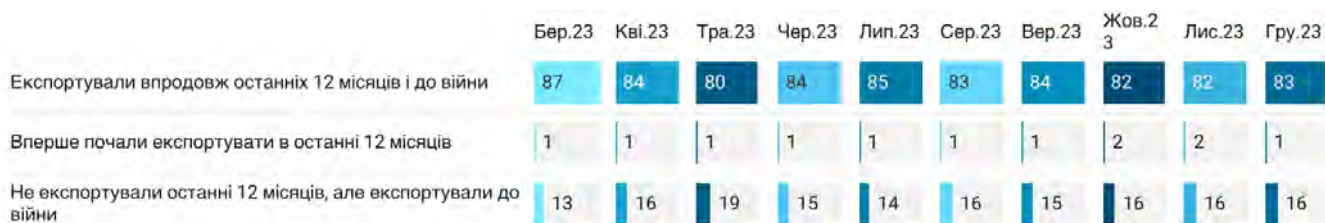
Водночас, ситуація залишається найскладнішою в прифронтових Запорізькій та Харківській областях, у яких, відповідно, 0% та 10% підприємств працювали на високому рівні завантаження потужностей. Низький рівень завантаження також на підприємствах Кіровоградської (34%), Сумської (30%), Черкаської (37%), Хмельницької (39%) областей, а також міста Києва (14%). Таким чином, проблеми з відновленням залежать не лише від географічного розташування бізнесу та близькості до лінії фронту, а й від логістичних, енергетичних та інших викликів, які дещо відрізняються за регіонами.

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

У рамках двадцятої хвилі опитування зафіксовано **64% опитаних (серед тих, які змогли дати відповідь), що були або є експортерами.** Водночас, майже 36% підприємств ніколи не мали експорту, а близько 1% (лише 3 респонденти) не змогли дати відповіді на запитання.

Станом на грудень 2023 року серед експортерів **83% опитаних вказали, що експортували до війни, а також продовжували експортувати впродовж останніх 12-ти місяців.** Ще 1% підприємств уперше розпочав експортувати саме під час війни (упродовж останніх 12-ти місяців). Водночас 16% підприємств експортували до початку війни, але не мали експорту впродовж останніх 12-ти місяців. Тобто, у грудні майже відсутні зміни порівняно з листопадом. Український бізнес досягнув певної планки відновлення експортної діяльності, адже частина бізнесу не може побороти нові виклики для відновлення експорту.

Рис. 33. Вплив війни на експортну діяльність (% опитаних експортерів)

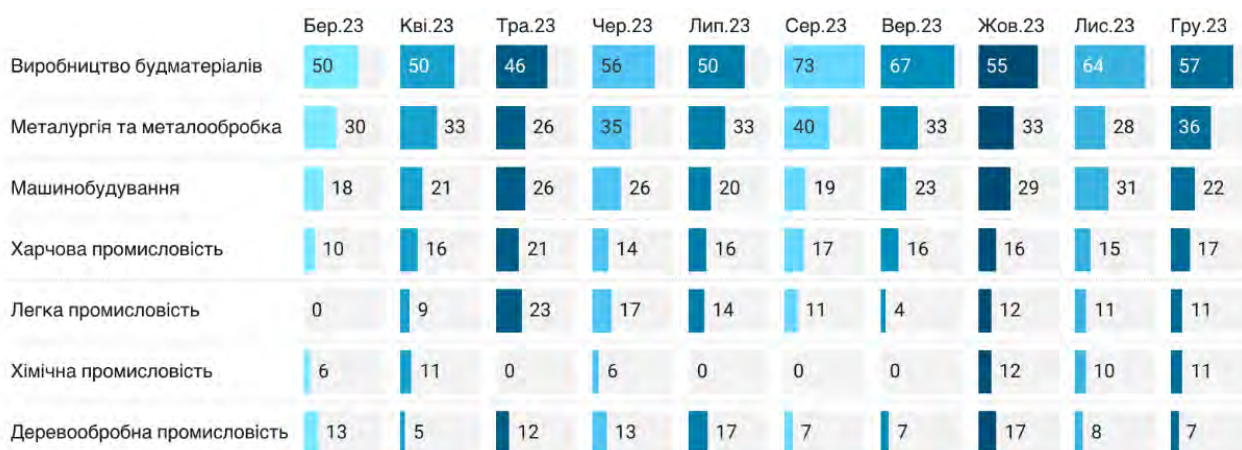
Результати бізнесу різного розміру. За результатами грудня, знову зафіксовано закономірність щодо стану експортної діяльності залежно від розміру підприємства. Серед мікробізнесу 38% підприємств, які експортували до війни, але не мали експортної діяльності впродовж останніх 12-ти місяців. При цьому ситуація серед мікробізнесу погіршилася порівняно з листопадом – показник зменшився з 33% до 38%. Також висока частка підприємств, які не можуть відновити експорту, серед малого бізнесу – 26%. Дещо краща ситуація серед середніх експортерів – 17% опитаних не експортували останні 12 місяців. Найкраща ситуація серед великого бізнесу, у якого відповідний показник становив лише 6%. Таким чином, великий бізнес традиційно є лідером із відновлення експортної діяльності.

Рис. 34. Частка експортерів, які не експортували впродовж останніх 12-ти місяців, за розміром підприємств (% опитаних експортерів)

Результати бізнесу за галуззю. Отримані дані вказують, що дотепер найбільш складна ситуація з відновленням експорту залишається в галузі виробництва будівельних матеріалів. Зокрема, 57% підприємств галузі експортували до війни, але не мали експорту впродовж останніх 12-ти місяців. Ситуація покращилася порівняно з листопадом (55%). Також складна ситуація в металургії (відповідний показник становить 36%) та машинобудуванні (22%). На противагу цьому, найкраща ситуація в деревообробній промисловості, у якій лише 7% підприємств не мали експорту впродовж останніх 12-ти місяців, хоча експортували до війни. У харчовій промисловості показник залишається приблизно на рівні попередніх місяців – 17%.

Рис. 35. Частка експортерів, які не експортували впродовж останніх 12-ти місяців, за галуззю промисловості (% опитаних експортерів)

Результати за регіонами. Упродовж усіх хвиль щомісячного опитування доступні дані не дозволяють зробити висновки щодо чітких регіональних закономірностей через недостатню наповнюваність підвбірок в окремих областях. Однак в окремих регіонах усі підприємства (серед тих, хто зміг дати відповідь) відновили експорт, зокрема у Вінницькій, Івано-Франківській, Київській, Львівській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській та Чернігівській областях. Найскладніша ситуація залишається в Дніпропетровській та Житомирській областях, у яких відповідно 72% та 71% не мали експорту впродовж останніх 12-ти місяців, хоча мали його до війни.

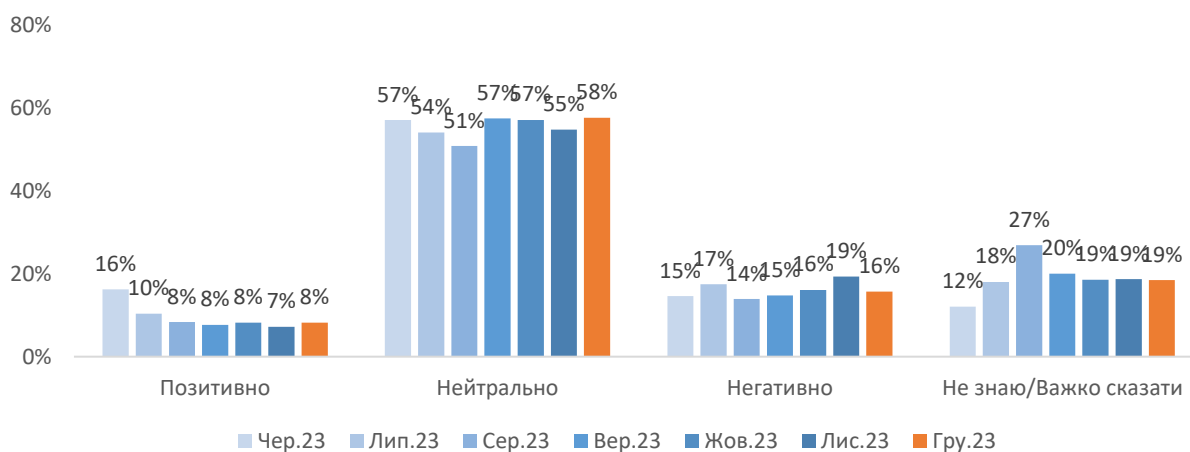
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу

У грудні 2023 року частка позитивних оцінок політики уряду щодо бізнесу склала 8%, що не дуже відрізняється від відповідної частки в листопаді (7%). Рівень позитивних оцінок цієї політики вже п'ять місяців поспіль залишається найнижчим за весь період цього дослідження, перша хвиля якого була проведена в травні 2022 року.

Частка негативних оцінок цієї політики зменшилася з 19% у листопаді до 16% у грудні. Частка нейтральних оцінок державної політики з підтримки бізнесу дещо збільшилася до 58% з 55% у листопаді, а частка респондентів, які не змогли поставити оцінку державній політиці з підтримки бізнесу, склала 19% – стільки ж, як і в попередньому місяці.

Рис. 36. Оцінка державної політики з підтримки бізнесу

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу за розміром бізнесу. На фоні низького рівня позитивних оцінок державної політики з підтримки бізнесу малі підприємства вирізняються найнижчою часткою таких оцінок (5%), у той час як серед підприємств мікро-, середнього та великого розмірів позитивні оцінки склали від 9% до 11%.

Крім цього, мікро- та малі підприємства негативно оцінюють державну політику з підтримки бізнесу частіше, ніж підприємства більших розмірів. Тут відповідні частки опитаних склали 22% та 19%, тоді як для великого та середнього бізнесу не більше 14%.

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу за сектором. Найчастіше позитивні оцінки державній політиці з підтримки бізнесу ставлять представники поліграфічної промисловості (23%), а також галузей машинобудування та виробництва будівельних матеріалів (по 16%)⁵.

⁵ У цьому аналізі не розглядаються підприємства галузей сільського господарства, будівництва, торгівлі та послуг, а також підприємства, що ввійшли до категорії «Інші виробництва».

З іншого боку, найвища частка негативних оцінок цієї політики зафіксована серед представників галузей металургії (33%), поліграфії (31%) та машинобудування (28%).

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу за регіоном. Найвищий рівень позитивних оцінок державної політики з підтримки бізнесу в грудні 2023 року зафіксовано в Запорізькій, Кіровоградській та Черкаській областях (20% та більше респондентів), а також в Івано-Франківській області (18%)⁶.

Разом із цим, найбільші частки негативних оцінок серед бізнесу Вінницької, Волинської, Дніпропетровської та Сумської областей і м. Києва (30% та більше респондентів).

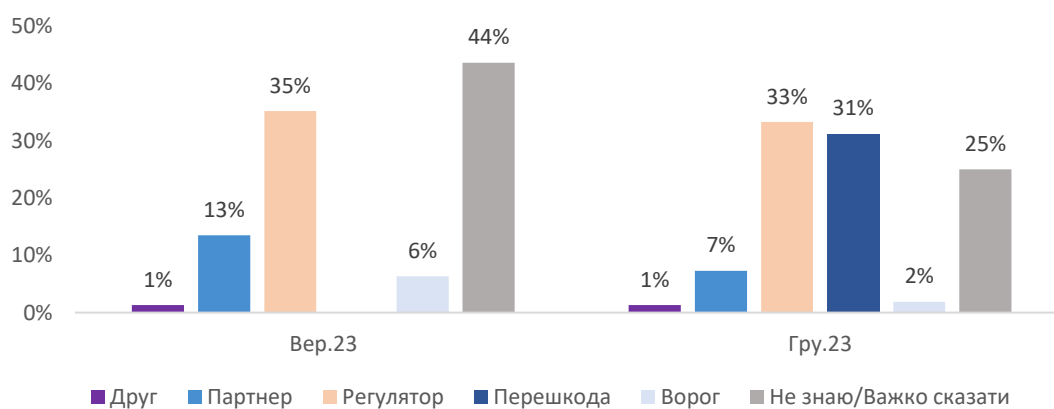
Роль держави для бізнесу

У грудні 2023 року ми вдруге в рамках цього опитування запитали представників підприємств про те, якою вони бачать сьогодні роль держави (уряду) для бізнесу в Україні. Як варіанти вибору відповідей були запропоновані поняття «друг», «партнер», «регулятор», «перешкода» та «ворог». При цьому, за результатами першого тестування цього запитання у вересні 2023 року, у цьому опитуванні було додано варіант «перешкода», щоб збалансувати позитивні та негативні характеристики.

Підприємства, опитані в грудні, найчастіше називали державу регулятором (33%) або перешкодою (31%). Ворогом та другом її назвали лише 2% та 1% опитаних відповідно, а партнером – 7%, що менше ніж у вересні, коли в такій ролі державу бачили 13% респондентів.

Крім цього, 25% опитаних не змогли визначити роль держави в Україні для ведення бізнесу. Це досить значна частка, хоча менша ніж у вересні, коли на це запитання не змогли відповісти 44% опитаних підприємств. Можна припустити, що частка респондентів, яким важко визначитись із роллю, яку відіграє держава для їхнього бізнесу, зменшилася завдяки впровадженню категорії «перешкода» в грудневому опитуванні.

Рис. 37. Бачення бізнесу ролі держави, % опитаних

Бачення ролі держави для ведення бізнесу за розміром підприємств. Великі та середні підприємства частіше вважають, що держава (уряд) є перешкодою для їхнього бізнесу, ніж підприємства менших розмірів. Так, 34% великих та середніх підприємств назвали державу перешкодою для бізнесу, подібну думку висловили 29% мікро- та 27% малих підприємств.

Крім цього, у великому бізнесі зафіксована найменша частка респондентів, які не змогли відповісти на це запитання: 16%. Серед груп меншого за розміром бізнесу відповідні частки опитаних склали від 26% до 30%.

Бачення ролі держави для ведення бізнесу за сектором. У галузі машинобудування про роль держави (уряду) для бізнесу позитивно говорять частіше ніж в інших: 13% підприємств цієї галузі вважають державу

⁶ До порівняння не включено регіони, у яких не були опитані підприємства. Детальніше див. розділ «Вибірка».

другом або партнером для бізнесу. У решті галузей, представлених у цьому опитуванні, ця частка не перевищує 6%⁷.

Натомість у металургії, хімічній промисловості, деревообробній промисловості та в галузі виробництва будівельних матеріалів більше 40% підприємств назвали державу перешкодою або ворогом для бізнесу. Це більше ніж в інших галузях, у яких ця частка опитаних не перевищує 36%.

Бачення ролі держави для ведення бізнесу за регіонами. Третина опитаного бізнесу Київської області (33%) вважає державу (уряд) другом або партнером бізнесу. Це найвища частка порівняно з іншими областями, де було проведено це опитування⁸. Порівняно часто роль держави для бізнесу позитивно характеризують і в Житомирській, Одеській та Рівненській областях, де частки оцінок ролі держави як друга або партнера для бізнесу складають від 20% до 23%.

Водночас найвищі частки підприємств, представники яких називають державу перешкодою або ворогом для бізнесу, зафіксовані в Черкаській (83%), Закарпатській (73%) та Запорізькій (73%) областях.

---

⁷ У цьому аналізі не розглядаються підприємства галузей сільського господарства, будівництва, торгівлі та послуг, а також підприємства, що ввійшли до категорії «Інші виробництва».

⁸ До порівняння не включено регіони, у яких не були опитані підприємства, а також Миколаївську та Полтавську області, у яких кількість опитаних була недостатньою для статистичного порівняння. Детальніше див. розділ «Вибірка».

МЕТОДОЛОГІЯ ОПИТУВАННЯ

У цьому звіті представлено результати двадцятого нового щомісячного опитування підприємств «Український бізнес в умовах війни». Дані було зібрано за допомогою поєднання декількох методів збору даних: телефонне інтерв'ю представників бізнесу із внесенням відповідей до онлайн-форми інтерв'юерами та, у невеликій кількості випадків, самостійне заповнення онлайн-форми представниками підприємств, які під час попереднього телефонного контакту висловили бажання самостійно внести дані в онлайн-форму. Усі відповіді – і заповнені респондентами самостійно, і надані інтерв'юерам телефоном – було зібрано в одній базі даних. Після завершення опитування експерти ІЕД провели контроль та очищення даних і проаналізували відповіді.

У цьому опитуванні, зокрема, ми продовжуємо вивчати показники ділового клімату та кон'юнктури, які досліджує ІЕД у щоквартальних опитуваннях промислових підприємств у рамках проєкту «Ділова думка». Це, зокрема, показники, які в числовому вимірі показують зміни з місяця в місяць таких важливих для бізнесу показників, як обсяги виробництва та реалізації, обсяги експорту, запаси сировини та матеріалів, кількість нових замовлень та інших, а також очікування бізнесу щодо їх змін у наступні три та шість місяців.

Такі індекси обчислюють за єдиною методологією. Ми зараховуємо відповіді як +1, коли підприємство відповідає, що показник збільшився, 0, якщо він не змінився, і -1, якщо він зменшився, а результат є балансом між позитивними та негативним відповідями. Наприклад, якщо зі ста респондентів двадцять вказали на зростання виробництва, п'ятдесят респондентів – на його скорочення, і тридцять зазначили, що все залишилося без змін, то відповідне значення індексу буде -0,30. Додатне (від'ємне) значення індексу означає, що частка підприємств, на яких зросло виробництво, є більшою (меншою) ніж кількість тих, на яких виробництво скоротилось. Для більш точного заміру на рівні мікроданих відбувається зважування кожної відповіді з урахуванням розміру підприємства за кількістю працівників.

За допомогою таких індексів можна відстежувати динаміку змін цих показників, порівнювати їх у часі та швидко оцінювати загальний напрямок змін умов для ведення бізнесу та ситуації на підприємствах.

Польовий етап опитування тривав із 13 до 31 грудня 2023 року.

ВИБІРКА

Усього у двадцятій хвилі було опитано 535 підприємств. Вони розташовані у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Закарпатській, Запорізькій, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях та в місті Києві. У кожному з цих регіонів було опитано від 9-ти до 44-ох підприємств⁹.

Більшість вибірки склали промислові підприємства – 504 підприємства або 94% вибірки. Серед них переважають підприємства харчової промисловості, легкої промисловості та машинобудування. До сфери сільського господарства належать п'ять опитаних підприємств (0,9% вибірки), до торгівлі – 17 (3,2% вибірки). Шість підприємств або 1,1% вибірки працюють у сфері послуг, і три підприємства (0,6%) належать до галузі будівництва.

Серед опитаних підприємств є підприємства різних розмірів, які визначаються за кількістю працівників. Із них мікропідприємств (до 10-ти працівників включно) – 55 або 10% вибірки, малих (від 11-ти до 50-ти працівників) – 169 або 32% вибірки, середніх (від 51-го до 250-ти працівників) – 188 або 35% вибірки, і великих (більше ніж 250 працівників) – 123 або 23% вибірки.

⁹ В опитуванні зазначалась область, у якій знаходилося підприємство на час проведення опитування.

Додаток 1. Вибрані результати опитування в цифрах

Вибірка

Розмір підприємств

	Кількість	Частка вибірки
Мікро-	55	10%
Малі	169	32%
Середні	188	35%
Великі	123	23%
УСЬОГО	535	100%

Сектор/галузь промисловості

	Кількість	Частка вибірки
Сільське господарство	5	0,9%
Виробництво металу та металообробка	18	3%
Хімічна промисловість	26	5%
Машинобудування	32	6%
Деревообробна промисловість	22	4%
Виробництво будівельних матеріалів	32	6%
Харчова промисловість	179	33%
Легка промисловість	47	9%
Поліграфічна промисловість	13	2%
Інші виробництва	135	25%
Будівництво	3	0,6%
Торгівля	17	3,2%
Послуги	6	1,1%
УСЬОГО	535	100%

Показники діяльності підприємств та ділового середовища, за розміром, індекс змін (грудень 2023)

	Усі	Мікро	Малі	Середні	Великі
Виробництво	0,21	0,09	0,05	0,24	0,28
Очікувані зміни виробництва	0,35	0,10	0,32	0,39	0,36
Продажі	0,24	0,18	0,11	0,24	0,31
Очікувані зміни продажів	0,35	0,08	0,33	0,37	0,37
Експорт	0,13	-0,20	-0,04	0,21	0,15
Очікувані зміни експорту	0,27	0,18	0,13	0,28	0,31
Дебіторська заборгованість	-0,10	-0,18	-0,22	-0,12	0,02
Очікувані зміни дебіторської заборгованості	-0,26	-0,10	-0,34	-0,30	-0,17
Кредиторська заборгованість	-0,13	-0,18	-0,28	-0,13	-0,03
Очікувані зміни кредиторської заборгованості	-0,27	-0,13	-0,36	-0,32	-0,17
Податкова заборгованість	-0,24	-0,21	-0,33	-0,22	-0,21
Очікувані зміни податкової заборгованості	-0,33	-0,12	-0,39	-0,32	-0,30
Запаси сировини	0,05	-0,02	-0,01	0,03	0,09

	Усі	Мікро	Малі	Середні	Великі
Очікувані зміни запасів сировини	0,26	-0,02	0,25	0,26	0,31
Запаси готової продукції	-0,32	-0,07	-0,37	-0,36	-0,29
Очікувані зміни запасів готової продукції	-0,23	-0,06	-0,34	-0,26	-0,12
Нові замовлення	0,23	0,04	0,10	0,23	0,32
Очікувані зміни нових замовлень	0,35	0,04	0,35	0,37	0,36
Ціни на сировину та матеріали	0,44	0,45	0,38	0,35	0,57
Ціни на сировину та матеріали, очікування	0,22	0,27	0,21	0,14	0,31
Ціни на готову продукцію (відпускні ціни)	0,40	0,34	0,33	0,34	0,53
Ціни на готову продукцію (відпускні ціни), очікування	0,20	0,28	0,19	0,13	0,28
Кількість працівників	-0,11	-0,08	-0,11	-0,06	-0,16
Очікувані зміни кількості працівників	-0,03	0,10	-0,02	0,00	-0,09
Кількість працівників у вимушених відпустках	-0,13	0,06	-0,18	-0,14	-0,12
Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках	-0,26	-0,03	-0,39	-0,27	-0,18
Кваліфіковані працівники	0,29	0,23	0,26	0,27	0,31
Некваліфіковані працівники	0,22	0,06	0,15	0,22	0,27
Оцінка фінансово-економічної ситуації	-0,07	-0,33	-0,20	-0,05	0,02
Очікувані зміни фінансово-економічної ситуації	0,31	0,08	0,32	0,30	0,33
Оцінка ділового середовища	-0,08	-0,38	-0,20	-0,09	0,02
Очікувані зміни ділового середовища	0,30	0,00	0,29	0,33	0,29
Чи плануєте Ви розширити діяльність свого підприємства протягом найближчих двох років?	0,14	0,07	-0,01	0,08	0,35
Як Ви оцінюєте фінансово-економічне становище Вашого підприємства в поточному місяці порівняно з аналогічним періодом минулого 2022 року?	0,56	0,00	0,52	0,57	0,61

Показники діяльності підприємств та ділового середовища, за галуззю промисловості, індекс змін (грудень 2023)

	Усі	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Виробництво	0,21	-0,06	0,00	0,00	-0,23
Очікувані зміни виробництва	0,35	0,00	0,08	0,32	0,10
Продажі	0,24	-0,06	0,08	-0,03	-0,09

	Усі	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Очікувані зміни продажів	0,35	0,11	0,09	0,32	0,00
Експорт	0,13	-0,22	0,00	-0,08	-0,38
Очікувані зміни експорту	0,27	0,00	0,00	0,05	0,00
Дебіторська заборгованість	-0,10	-0,18	-0,09	0,07	-0,19
Очікувані зміни дебіторської заборгованості	-0,26	-0,06	-0,23	-0,11	-0,05
Кредиторська заборгованість	-0,13	-0,28	-0,14	-0,07	-0,24
Очікувані зміни кредиторської заборгованості	-0,27	-0,12	-0,23	-0,11	-0,15
Податкова заборгованість	-0,24	-0,24	-0,11	-0,35	-0,18
Очікувані зміни податкової заборгованості	-0,33	-0,12	-0,21	-0,32	-0,17
Запаси сировини	0,05	-0,29	-0,08	-0,09	-0,23
Очікувані зміни запасів сировини	0,26	0,00	0,13	0,10	0,05
Запаси готової продукції	-0,32	-0,24	-0,32	-0,12	-0,35
Очікувані зміни запасів готової продукції	-0,23	-0,13	-0,09	-0,12	0,05
Нові замовлення	0,23	0,00	0,04	0,00	-0,27
Очікувані зміни нових замовлень	0,35	0,08	0,09	0,33	0,00
Ціни на сировину та матеріали	0,44	0,50	0,46	0,41	0,32
Ціни на сировину та матеріали, очікування	0,22	0,08	0,21	0,52	0,19
Ціни на готову продукцію (відпускні ціни)	0,40	0,44	0,50	0,25	0,23
Ціни на готову продукцію (відпускні ціни), очікування	0,20	0,08	0,21	0,38	0,10
Кількість працівників	-0,11	0,00	-0,04	-0,22	-0,14
Очікувані зміни кількості працівників	-0,03	0,00	-0,05	-0,08	-0,05
Кількість працівників у вимушених відпустках	-0,13	0,08	0,05	-0,07	0,06
Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках	-0,26	0,00	-0,16	-0,09	-0,06
Кваліфіковані працівники	0,29	0,53	0,23	0,58	0,33
Некваліфіковані працівники	0,22	0,40	0,04	0,50	0,33
Оцінка фінансово-економічної ситуації	-0,07	-0,33	-0,24	-0,31	-0,23
Очікувані зміни фінансово-економічної ситуації	0,31	-0,24	0,05	0,14	0,05
Оцінка ділового середовища	-0,08	-0,67	-0,35	-0,29	-0,14
Очікувані зміни ділового середовища	0,30	-0,50	0,09	0,00	0,17
Чи плануєте Ви розширити діяльність свого підприємства протягом найближчих двох років?	0,14	0,00	0,25	0,00	0,00
Як Ви оцінюєте фінансово-економічне становище Вашого підприємства в поточному місяці порівняно з аналогічним періодом минулого 2022 року?	0,56	-0,06	0,68	0,00	0,50

	Усі	Виробництво будматеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Виробництво	0,21	-0,31	0,44	0,32	0,23
Очікувані зміни виробництва	0,35	0,14	0,45	0,22	0,38
Продажі	0,24	-0,28	0,50	0,36	0,08
Очікувані зміни продажів	0,35	0,13	0,45	0,20	0,38
Експорт	0,13	-0,25	0,40	0,08	0,00
Очікувані зміни експорту	0,27	0,11	0,34	0,17	0,00
Дебіторська заборгованість	-0,10	-0,31	-0,10	-0,14	0,08
Очікувані зміни дебіторської заборгованості	-0,26	-0,24	-0,33	-0,27	-0,31
Кредиторська заборгованість	-0,13	-0,27	-0,16	-0,20	0,00
Очікувані зміни кредиторської заборгованості	-0,27	-0,24	-0,36	-0,30	-0,31
Податкова заборгованість	-0,24	-0,15	-0,31	-0,30	-0,10
Очікувані зміни податкової заборгованості	-0,33	-0,19	-0,43	-0,29	-0,40
Запаси сировини	0,05	-0,03	0,13	0,10	-0,22
Очікувані зміни запасів сировини	0,26	0,00	0,37	0,16	0,17
Запаси готової продукції	-0,32	-0,08	-0,44	-0,39	-0,33
Очікувані зміни запасів готової продукції	-0,23	-0,13	-0,30	-0,27	-0,50
Нові замовлення	0,23	-0,41	0,47	0,26	0,15
Очікувані зміни нових замовлень	0,35	0,14	0,42	0,22	0,31
Ціни на сировину та матеріали	0,44	0,39	0,44	0,36	0,46
Ціни на сировину та матеріали, очікування	0,22	0,24	0,19	0,17	0,00
Ціни на готову продукцію (відпускні ціни)	0,40	0,32	0,42	0,33	0,31
Ціни на готову продукцію (відпускні ціни), очікування	0,20	0,24	0,19	0,21	0,00
Кількість працівників	-0,11	-0,28	-0,12	0,00	-0,08
Очікувані зміни кількості працівників	-0,03	-0,17	-0,05	0,11	0,00
Кількість працівників у вимушених відпустках	-0,13	0,12	-0,29	0,00	-0,18
Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках	-0,26	-0,14	-0,38	-0,31	-0,33
Кваліфіковані працівники	0,29	0,27	0,26	0,38	0,30
Некваліфіковані працівники	0,22	0,24	0,25	0,25	0,33
Оцінка фінансово-економічної ситуації	-0,07	-0,59	0,02	-0,11	-0,08
Очікувані зміни фінансово-економічної ситуації	0,31	0,11	0,43	0,20	0,31
Оцінка ділового середовища	-0,08	-0,34	0,01	-0,07	-0,15
Очікувані зміни ділового середовища	0,30	0,19	0,45	0,23	0,31

	Усі	Виробництво будматеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Чи плануєте Ви розширити діяльність свого підприємства протягом найближчих двох років?	0,14	-0,36	0,07	0,17	0,29
Як Ви оцінюєте фінансово-економічне становище Вашого підприємства в поточному місяці порівняно з аналогічним періодом минулого 2022 року?	0,56	0,35	0,62	0,50	0,54

Вплив війни

Основні проблеми, із якими зіштовхується бізнес під час війни

Основні проблеми, із якими зіштовхується бізнес під час війни, за розміром бізнесу

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Небезпечно працювати	53%	42%	40%	57%	70%
Брак робочої сили внаслідок призову та/або виїзду співробітників	46%	40%	41%	44%	59%
Зростання цін на сировину/матеріали/товари	43%	53%	41%	38%	50%
Розрив ланцюжків постачання	31%	24%	28%	29%	40%
Зменшення попиту на продукцію/послуги	30%	36%	39%	26%	22%
Перебої з електро-, водо- та теплопостачанням	30%	51%	31%	22%	31%

Основні проблеми, із якими зіштовхується бізнес під час війни, за сектором

	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Небезпечно працювати	56%	54%	50%	14%
Брак робочої сили внаслідок призову та/або виїзду співробітників	61%	35%	63%	50%
Зростання цін на сировину/матеріали/товари	50%	46%	50%	64%
Розрив ланцюжків постачання	44%	54%	28%	14%
Зменшення попиту на продукцію/послуги	28%	23%	38%	36%
Перебої з електро-, водо- та теплопостачанням	39%	35%	50%	23%

Основні проблеми, із якими зіштовхується бізнес під час війни, за сектором (продовження)

	Виробництво будівельних матеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Небезпечно працювати	34%	55%	40%	69%

	Виробництво будівельних матеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Брак робочої сили внаслідок призову та/або виїзду співробітників	56%	47%	45%	15%
Зростання цін на сировину/матеріали/товари	53%	41%	47%	38%
Розрив ланцюжків постачання	22%	28%	32%	31%
Зменшення попиту на продукцію/послуги	66%	25%	28%	31%
Перебої з електро-, водо- та теплопостачанням	31%	26%	32%	15%

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу, за розміром бізнесу

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Позитивно	8%	11%	5%	10%	9%
Нейтрально	58%	49%	52%	58%	68%
Негативно	16%	22%	19%	14%	11%
Не знають/Не відповіли	19%	18%	24%	18%	12%

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу, за сектором

	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Позитивно	6%	8%	16%	5%
Нейтрально	50%	62%	41%	64%
Негативно	33%	23%	28%	14%
Не знають/Не відповіли	11%	8%	16%	18%

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу, за сектором (продовження)

	Виробництво будівельних матеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Позитивно	16%	7%	4%	23%
Нейтрально	53%	58%	57%	23%
Негативно	19%	11%	17%	31%
Не знають/Не відповіли	13%	25%	21%	23%

Забезпеченість замовленнями

Забезпеченість замовленнями, за розміром бізнесу

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Менше 1 місяця	14%	41%	20%	6%	7%
1 - 2 місяці	44%	41%	52%	48%	29%
3 - 5 місяців	23%	14%	21%	26%	26%
6 - 11 місяців	14%	2%	4%	15%	30%
12 місяців і більше	5%	2%	3%	7%	8%

Забезпеченість замовленнями, за сектором

	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Менше 1 місяця	13%	8%	32%	18%
1 - 2 місяці	50%	42%	29%	55%
3 - 5 місяців	13%	42%	14%	14%
6 - 11 місяців	13%	8%	18%	14%
12 місяців і більше	13%	0%	7%	0%

Забезпеченість замовленнями, за сектором (продовження)

	Виробництво будівельних матеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Менше 1 місяця	20%	11%	15%	15%
1 - 2 місяці	64%	47%	59%	39%
3 - 5 місяців	16%	25%	22%	46%
6 - 11 місяців	0%	13%	0%	0%
12 місяців і більше	0%	4%	4%	0%